

Aile Yapı ve Atmosferinin Okul Şiddetine Etkisi

Ahmet Avcı*

Özet- Okullarda meydana gelen şiddet olayları günümüzde endişe verici boyutlara ulaşmıştır. Okullarda yaşanan bu şiddet olayları, hem eğitim-öğretimi sekteye uğratmakta hem de öğrenciler için ciddi tehlikeler oluşturmaktadır. Çocukların sağlıklı gelişimi ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin istenilen şekilde verimli olabilmesi için okullardaki şiddet olaylarıyla gerektiği şekilde mücadele edilmelidir. Okul şiddetinin en önemli sebeplerinden birisi de aile yapısının bozulması ve ailede yaşanan şiddet olaylarıdır. Çocuk ailede anne-babasını modellemekte ve yaşadıklarını okula taşımaktadır. Bu nedenle; gerek aile yapısının ve atmosferinin iyi tanınması gerekse çocuğun gelişimi için sağlıklı bir aile ortamının oluşturulması, okul şiddetinin önüne geçilmesinde çok önemlidir. Çocukları şiddetten korumak için, aileleri bilinçlendirme çalışmalarına ağırlık verilmesi, şiddeti önleme konusunda kritik bir rol oynayacaktır. Toplumsal yapının hemen her alanında görülen şiddetin önlenmesi, konunun temellerine inilerek elde edilecek bilimsel veriler ışığında yapılacak tespitlerle mümkün olabilecektir.

Biz de bu çalışmamızda, okullarda meydana gelen şiddet olaylarında aile yapı ve atmosferinin etkisini ortaya koymaya çalıştık. Araştırmamızın evrenini; İstanbul ili, Küçükçekmece İlçesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselerde 2009-2010 öğretim yılında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 24 resmi okulun lise 1., 2., 3., ve 4. sınıflarında öğrenim gören ve tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 1410 öğrenciden meydana gelmektedir. Elde edilen veriler SPSS programıyla analiz edile-

*Dr., Fayda Akademi Eğitim Danışmanlık ve Organizasyon

rek, yorumlanmıştır. Verilerin analizinde ve hipotezlerin test edilmesinde frekans (f) ve yüzde (%), Varyans Analizi (ANOVA-F testi), t-testi, korelasyon, çoklu karşılaştırma testlerinde Ki-kare (Kay-Kare) kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler- Okulda şiddet ve saldırganlık, Aile içi şiddet, Eğitim, Anne baba tutumları, Ahlak ve karakter eğitimi.

Giriş

Geleceğimizi emanet edeceğimiz, gözümüzün aydınlığı olan çocuklarımızın eğitimi son derece önemlidir. Günümüzde artan olumsuz çevre koşulları, çocuk eğitimi çok daha önemli hale getirmiştir. Çocuk eğitiminin de temeli, ailede anne-baba tarafından atılmaktadır (Binbaşıoğlu, 2000: 37). Ailede çocuğa verilen eğitim, bir ömür boyunca bireyin yaşamını çok derinden etkilemektedir. Yapılan araştırmaların neredeyse tamamı bu gerçeği vurgulamaktadır (Çakmaklı, 1991: 36; Koç, 2009:235). Bütün aileler bu gerçeğin bilincinde olmak zorundadırlar. Çünkü ailenin başarı ve mutluluğu çocuklarının başarı ve mutluluğuyla yakından ilgilidir.

Ailede eğitim, çocuğun eğitim yaşantısının temeli ve başlangıcıdır. Çocuğun burada kazanacağı ilk eğitim yaşantıları onu, okulda meslek hayatında ve toplumda etkilemeye devam eder. Bu nedenle, ailede çocuk eğitiminin, istenilen ve bilimsel bir yönde olması gerekir (Binbaşıoğlu, 2000: 37). Uyumlu ilişkiler içinde, güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla büyüyen çocuklar olgunlaşır, kişilik kazanır. Sevdikçe güven duygusu pekişir, desteklendikçe özsaygısı artar. Anlayış gördükçe hoşgörülü olmayı, sorumluluk aldıkça bağımsız davranmayı öğrenir (Yörükoğlu, 2000: 85). Eğitimciler, çocukların gelecekte uyumlu ve başarılı olabilmeleri için sağlıklı eğitim yollarının geliştirilmesi çabası içindedirler. Her ne kadar kişilik gelişiminin insan hayatı boyunca süregeldiğini kabul etsek de kişilik gelişimi ve yapılanmasında temelin çocukluk döneminde atıldığı gerçeği geçerliliğini korumaktadır (Bacanlı, 2001: 48). Her yaşantı, her baştan geçen olay benliğe bir şey katmaktadır. Bireyin her bir özellik hakkındaki benlik kavramı, hem davranışlarının sonuçlarına ilişkin yaşantıları ile hem de davranışları konusunda başkalarından gelen tepkilerle, yani başkalarının kendisi hakkında ileri sürdüğü yargılarla oluşur (Koç, 2009: 32). Sosyal uyum üzerine yapılan çalışmalar, ailenin çocuk üzerindeki ilk etkilerinin son derece önemli olduğunu göstermiştir. Anne-babanın, ailenin ve diğer bireylerin çocukla olan iletişimi ve etkileşimi çocuğun aile içindeki yerini belirlemektedir (Çağdaş, 2006: 40).

Ailede çocuklar, doğumdan itibaren, çevresindeki canlı ve cansız varlıkların etkisi altındadır. Onlar, bu çevrelerden alacakları etkilere göre içlerindeki potansiyellerini ortaya koyarak gelişme çabası içinde bulunacaklardır. Çocuğun yaşı ilerledikçe çevrenin bu etkisi, daha belirgin bir biçim alır (Binbaşıoğlu, 2000: 37). Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk, sosyal bir birey olmayı öğrenirken aynı zamanda özdeşim yapacağı bir modele gereksinim duyar. Kişilik oluşumu için gerekli olan özdeşim, büyük olasılıkla aile içindeki yakın bir üye ile gerçekleşmektedir (Arı, 2005: 63). Genellikle özdeşim nesnesi anne veya baba olmaktadır. Ancak ağabey, teyze, hala, dayı ya da amca gibi aile içinden bir erişkin de özdeşim nesnesi olabilmektedir. Bu üyelerin sahip olduğu kişilik özellikleri direk olarak çocuğu etkileyecektir. Eğer çocuğun çevresindeki kişiler iyi kişilik özelliklerine sahipse, çocuk bundan olumlu şekilde etkilenecek; aksi durumda ise olumsuz yönde etkilenecektir.

Aile, toplum ve okul birbiriyle etkileşim halindedir. Toplumda ve okulda var olan şiddetin kökeninde aile içinde yaşananlar yer alır. Şiddetin yer aldığı ailelerde büyüyen çocuklar geleceğin şiddet kullanan yetişkinlerini ve toplumunu oluşturacaklardır. Oysa çocuk toplumsal düzenin en savunmasız üyesi durumundadır ve kendi kendine hiçbir gereksinimini karşılayamaz. Ayrıca sadece yiyecek, giyecek gibi gereksinimlere değil, duygusal desteğe de ihtiyaç duyacaktır (Bilgin, 2008: 50). Bu nedenle aile yapısının sağlıklı olması çocuğun sağlam ve sağlıklı bir kişiliğe kavuşması adına ciddi önem taşımaktadır. Aile içindeki sağlıklı etkileşim ortamı ve huzur, çocuğun gelişimini olduğu kadar arkadaş ilişkilerini ve okul başarısını da etkiler (Ertuğrul: 2005: 17). Aksine, huzursuz aile ortamında çocuk güvensizlik hisseder. Bu da sınıf ortamına dik-katsizlik, tembellik, hırçınlık ve saldırganlık şeklindeki davranışlarıyla yansiyabilir. Sınıfta öğretmeni tarafından da anlaşılamayan çocuk kendini yetersiz ve değersiz olarak görür (Kılıççı, 2006: 47-49). Böyle bir durum ise çocuğun düşük benlik değeri geliştirmesine neden olabilir. Doğuştan olan kimi ruhsal bozukluklar dışında bir çocuğun ruh sağlığını da sağlıksızlığını da belirleyen etkenler aile içinde aranmalıdır. Anne-babaların kendi sorunları, tartışmaları, çatışmaları çocuklara derece derece yansır. Çekişmelerin, küskünlüklerin, karşılıklı suçlamaların, kavga ve dayağın sürekli olduğu evlerde çocuklar kalıcı bunalımlara düşebilirler (Yörükoğlu, 2000: 85). Bu durum da çocuğun evde, okulda ve toplumda şiddet ve saldırganlık içeren davranışlar ortaya koymasına neden olur.

A. Araştırmanın Konusu, Amacı, Problemi ve Önemi

Şiddet toplumsal bir olgudur. Ailenin de toplumun en önemli kurumu olmasından hareketle; bu çalışmada, aile yapısının ve atmosferinin çocuğun kişilik yapısına ve dolayısıyla okul şiddetine nasıl yansıdığı araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmada bağımsız değişkenler (cinsiyet, yaş, anne-babanın mesleği ve öğrenim durumu, ailenin ekonomik düzeyi, farklı anne-baba tutumları, ailede şiddeti gözlemlene ya da şiddete uğrama vb.) ile şiddet, saldırganlık ve ahlaki tutum arasındaki ilişki incelenmiştir. Toplum ve eğitim kurumları için ciddi bir sorun haline gelen şiddet olaylarını ve bu şiddet olaylarının aile kurumuyla olan ilişkisini, sebeplerini ve çözüm önerilerini öğrencilerin görüşleriyle tespit etmek araştırmanın en önemli hedefidir. Araştırmanın amacı, aile yapısı ve atmosferinin okul şiddetine etkisinin ortaya konması ve okullarda yaşanan şiddetin önlenmesi adına aile kurumuyla ilgili önerilerin tespit edilmesidir. Şiddetten uzak sağlıklı bir okul ortamının, şiddetten uzak sağlıklı bir aile ortamından geçtiği (Koç, 2009:414) göz önüne alındığında yapılan bu araştırmanın ve ortaya koyduğu sonuçların ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yapılan birçok araştırma bulgularına göre aile yapısının bozulması suçun oluşumunda rol oynayan temel faktörlerden biridir (Buluç, 2006: 10). Aile yapısının bozulmasından çekirdek aile yapısının bozulması anlamı çıkarılmamalıdır. Burada anlatılmak istenen ailelerin çocuklarına desteklerinde meydana gelen azalma ve değişimdir. Suç ve şiddete eğilimli çocukların aile yapılarına bakıldığında ise ailelerin, gerekli ilgi ve sıcaklığı göstermeyen, otoriter, katı bir disiplin anlayışına sahip, kendi içlerinde çatışmaları olan ve fiziksel ceza uygulamaya sıcak bakan özelliklere sahip oldukları görülmektedir (Buluç, 2006:10)

Aile, içinde bulunduğu toplumun bir birimi olarak, onun özelliklerini taşır. Toplumun değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, beğenilerini, inançlarını kısacası kültürünü yansıtır. Çocuğun fiziksel gelişimi ve bakımı yanında aile, yaşanan toplumun kültürünü de çocuğa kazandırır. Çocuklar becerilerini, nasıl giyineceğini, beslenme şeklini, nasıl konuşulacağını, kendilerini başkalarına nasıl anlatacaklarını, farklı yaş ve cinsiyetteki insanlarla nasıl iletişim kuracaklarını, farklı insanlarla nasıl geçinileceğini ailelerinden öğrenir. Aynı şekilde çocuklar ideallerini, değerlerini ve amaçlarını da ailelerinden öğrenmektedir (Koç, 2008:49). Ailede verilecek eğitim çerçevesinde ahlaki ve dini değerler çok önem taşımaktadır. Özellikle sekülerizmin hızla yayıldığı dünyamızda, ailede verilecek milli, manevi ve dini değerlerin şiddetin önlenmesi konusunda

çok büyük önem taşıyacağı gayet açıktır. Bu noktada ahiret inancından istifade edilebilmesi önemlidir. İnsanların, bu dünyada yaptıklarının muhakkak karşılık bulacağını bilmesi tabii olarak bir özdenetim sağlayacaktır (Koç, 2007: 61), bu da insanların daha dikkatli ve olumlu davranışlar ortaya koymasına yardımcı olacaktır.

Günümüzde çocukların giderek ailelerinden daha bağımsız yaşadıkları bir gerçektir. Bunun pek çok nedeni olduğunu düşünmek mümkündür. Kendi toplumuza baktığımızda ilk olarak geniş aile bağlarının azaldığını söyleyebiliriz. Çekirdek aile, temel aile yapısı haline gelirken komşuluk ilişkilerinde de azalmalardan söz etmek mümkündür. Annelerin de çalışmaya başlamasıyla çocuklar babalarının yanı sıra annelerini de çok az görmektedirler. İş yerleri de giderek daha yoğun çalışma gerektiren büyük, karmaşık ve çocuğun yaşam alanından uzakta yerler olmaya başlamıştır. Tüm bunların yanı sıra anne-babalar kendilerine uygulanan otoriter eğitim yaklaşımını kendi çocuklarına uygulamamak adına abartılı bir demokratik yaklaşım sergilemektedirler. Oysa çocuklar henüz doğru ve yanlış arasındaki farkı net olarak bilemezler ve bu nedenle kendilerine gerekçesi açıklanmış kurallar konmasına ihtiyaç duyarlar (Bilgin, 2007: 50). Ancak günümüzdeki disiplin biçiminde neredeyse roller değişmiş ve çocuklar kuralları koyar duruma gelmiştir. Bu durum da birçok eğitim sorununu ve problemini de beraberinde getirmektedir.

Anne babaların, çocukları için model teşkil ettiklerinin ve çocuklarının okulda davranışlarının büyük bir olasılıkla onların evde gördükleri davranış kalıplarını yansıtacağına bilincinde olmaları gerekmektedir. Anne babaların, kabul edilebilir ve kabul edilemez davranışlara net sınırlar koyarak şiddet konusunda, çocukları için yol gösterici ve açık kuralları belirlemeleri, aile içi demokrasiye önem vererek hayata geçirmeleri son derece önemlidir. Bununla birlikte anne babalar, çocukları ile güven ilişkisi oluşturarak onların arkadaşlarından, nerede olduklarından ve ne yaptıklarından haberdar olmaları, güvenli bir eğitim ortamının sürdürülmesine ilişkin okul politikalarını ve kurallarını desteklemeleri gereklidir (İçli, 2007: 350).

Şiddet doğrudan kendisine uygulanmasa bile, çocuk çevresinde izlediği davranışları model alma yoluyla öğrenecek, benzer durumlarda benzer tepkiler verecek ve giderek bu davranışı içselleştirecektir. Diğer bir ifadeyle karşısındakiyle herhangi bir nedenle çatıştığında çıkış yolu olarak aklına şiddet uygulamaktan başka bir çare gelmeyecektir. Genellikle şiddet olaylarına ergenlik dönemindeki 15-16 yaş grubundaki gençler arasında sıkça rastlanmaktadır. Sosyalleşme süre-

cinin hızlı olduğu bu dönemde yalnızlık duygusu da yoğun olarak yaşandığı için gençler arasında şiddet daha yaygın hale gelmektedir. Bütün bunlardan şiddetin meydana gelmesinde ailenin kritik bir rol oynadığı gerçeği ortaya çıkmaktadır (Kulaksızoğlu, 2005: 240).

B. Hipotezler ve Varsayımlar

Hipotezler

1. Ailede şiddete uğrayan öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunma oranı, ailede şiddete uğramayan öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunma oranından daha fazladır.
2. Örneklemin şiddet davranışında bulunma oranı, anne-babaların tutumlarına bağlı olarak farklılaşmaktadır.
3. Şiddet davranışında bulunan öğrencilerin saldırganlık düzeyi, şiddet davranışında bulunmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyinden daha fazladır.
4. Şiddet davranışında bulunan öğrencilerin ahlaki tutum düzeyi, şiddet davranışında bulunmayan öğrencilerin ahlaki tutum düzeyinden daha düşüktür.
5. Ailede şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, ailede şiddete uğramayan öğrencilere oranla daha fazladır.
6. Örneklemin saldırganlık düzeyleri anne-babasının alkol kullanımına göre farklılaşmaktadır.
7. Örneklemin anne-babasının alkol kullanımına göre ahlaki tutum düzeyleri farklılaşmaktadır.

Varsayımlar

1. Anketlerin uygulandığı örneklem evreni temsil etmekte olup, araştırmanın yapılması için gerekli şartları sağlamaktadır.
2. Örneklem grubundaki öğrenciler, araştırmada kullanılan veri toplama araçlarındaki sorulara içten, samimi ve dürüst cevap vermişlerdir.
3. Araştırmada, örneklemin saldırganlık düzeyini ölçmek için “Saldırganlık Ölçeği”, örneklemin ahlaki tutum düzeyini ölçmek için ise “Ahlaki Tu-

tum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan her iki ölçek de güvenilir ve geçerli ölçüm araçlarıdır.

4. Kişisel bilgi anketinde yer alan sorular, araştırma gerekliliklerini karşılayacak niteliktedir.
5. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde modelin kuruluşu ve araştırma yöntemleri doğru tespit edilmiştir.
6. Konu ile ilgili literatürdeki bilgilerin doğru olduğu kabul edilmiştir.

C. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, belli bir zaman dilimi (2010) içinde yapılmıştır. Elde edilen verilerin ve ulaşılan sonuçların geçerlilikleri anketlerin uygulandığı zaman ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın örneklemini, liselerde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturduğundan, sonuçlar bu çağdaki lise öğrencileri ile sınırlıdır.
3. Araştırma verileri 2009-2010 öğretim yılında, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı İstanbul ili, Küçükçekmece ilçesindeki resmi liselerde kayıtlı, lise 1., 2., 3. ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrencilerden seçilen bir örneklem grubundan elde edilmiştir. Dolayısıyla araştırma sonuçları, örnekleme yer alan okul ve öğrenci gruplarıyla benzer nitelikteki okul ve öğrenci grupları için genellenebilir.
4. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, bu araştırmada kullanılan “saldırganlık ölçeği” ve “ahlaki tutum ölçeği” nin geçerliği ve güvenilirliği doğrultusunda ölçtüğü kadarıyla sınırlıdır.
5. Araştırma kullanılan metot ve tekniklerle sınırlı olup, araştırma neticesinde elde edilen veriler kullanılan bu metot ve tekniklerin başarı oranıyla sınırlıdır.

D. Yöntemi

1. Araştırma Modeli

Okullarda meydana gelen şiddet olaylarında aile yapısı ve atmosferinin etkisinin ortaya konmaya çalışıldığı bu çalışmada survey/tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem surveyi olarak da adlandırılan bu metotla belirli özelliklere sahip bir nüfusun/popülasyonun belirli sorulara nasıl cevap verdiği araştırılır. Genellikle bu metotla çok sayıda kişiye ulaşmak istenir. Survey metodu anket, mülakat, gözlem ve test teknikleriyle gerçekleştirilir. Özellikle anket ve mülakat tekniklerinin survey araştırmalarında önemli bir yeri vardır (Kaptan, 1983: 132). Bu yöntem uygun olarak araştırmada veri toplama aracı olarak da anket kullanılmıştır. Bununla birlikte gözlem, yüz yüze görüşme ve konuyla ilgili çalışmalar incelenerek daha önce yapılan çalışmalardan faydalanılmıştır. Buna göre araştırmanın teorik bölümü dokümantasyon metot ve teknikleriyle; uygulamalı araştırma kısmı ise tarama (survey) modeliyle gerçekleştirilmiştir.

2. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evreni; uzun yıllar Küçükçekmece ilçesinde ikamet etmiş olmam, ilçenin demografik yapısı hakkında bilgi sahibi bulunmam ve anketin uygulanmasında ilçe milli eğitim müdürlüğü ve okullardan yeterli derecede destek görebilme ihtimalinin yüksek olması nedeniyle Küçükçekmece ilçesi seçilmiştir. Araştırmamızın evrenini; İstanbul ili, Küçükçekmece ilçesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselerde 2009-2010 öğretim yılında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 24 resmi okulun lise 1., 2., 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören ve tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 1410 öğrenciden oluşmaktadır.

3. Verilerin Toplanması ve Yorum

a. Kişisel Bilgi Anketi

Kişisel bilgi anketi araştırmaya katılan deneklerin şiddet, saldırganlık ve ahlaki tutum düzeylerini ölçmede ve anlamada yardımcı olması amacıyla hazırlanmıştır. Kişisel bilgi anketinde deneklerin demografik özellikleriyle birlikte araştırmamıza katkı sağlayacağı düşünülen çeşitli sorular (cinsiyet, yaş, aile-

nin öğrenim düzeyi ve sosyo-ekonomik durumu, ailede şiddeti gözleme ya da şiddete uğrama vb.) yer almaktadır. Şiddet, saldırganlık ve ahlaki tutum ile ilişkili olabileceği düşünülen faktörler, deneklerin rahatlıkla cevaplayabileceği sorular haline getirilerek anket formuna konulmuştur. Kişisel bilgi anketi teorik ve pratik bilgi ve verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır, anket soruları hazırlanırken Koç'un yaptığı benzer çalışmada (Koç, 2009) kullandığı sorulardan da istifade edilmiştir. Anket soruları, araştırmamızın hedef kitlesinin özellikleriyle paralel bir gruba uygulanmış, soruların anlaşılmasında ve cevaplanmasında herhangi bir zorlukla karşılaşmadığı gözlenmiştir.

b. Saldırganlık Ölçeği

Saldırganlık, öfke, düşmanlık ve şiddet günlük yaşamımızda sıklıkla karşılaştığımız, oluşumlarında psikolojik, sosyolojik ve biyolojik faktörlerin yer aldığı durumlardır. Yapılan birçok bilimsel araştırmaya konu olan saldırganlık, tüm dünyada önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Can, 2002). Dünyada ve ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalarda saldırganlığı farklı yönleriyle ölçen çeşitli test ve ölçekler bulunmaktadır. Bu test ve ölçeklerden biri de 1957 yılında Buss ve Durkee tarafından yapılandırılan "Buss-Durkee Düşmanlık Envanteri" dir. Buss ve Durkee tarafından geliştirilen "Buss-Durkee Düşmanlık Envanteri" (BDHI) şiddet ve saldırganlık üzerine en fazla kullanılan ölçektir. Bu kadar popüler olmasının sebebi envanterin yedi alt ölçeğe bölünmüş olmasıdır (Can, 2002: 2). Bu ölçek 1992 yılında Buss ve Perry tarafından güncelleştirilerek "Aggression Questionnaire" olarak çalışmalarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu ölçek BDHI'ndan köken almış, yenilenmiş ve psikometrik olarak iyileştirilmiş olup, envanterin ana özelliğini içermekle birlikte şu an geçerli olan psikometrik standartları da karşılamaktadır. Bununla birlikte Aggression Questionnaire, düşmanlığın yedi ayrı boyutunu ölçen BDHI'nın psikometrik özelliklerini daha iyi duruma getirmek amacıyla geliştirilmiştir (Can, 2002: 27). Can, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliğinde yaptığı tez çalışması çerçevesinde, Saldırganlık Ölçeği "Aggression Questionnaire" adlı ölçeği Türkçeye uyarlayarak, Türk popülasyonuna uygulamasını gerçekleştirmiş, yine ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini araştırmıştır (Can, 2002).

Ölçeğin Türkçe uyarlaması yüksek derecede güvenilir iç tutarlılığa sahiptir. Cronbach alfa kat sayısı =0.915 olarak bulunmuştur. Aggression Questionnaire (AQ), faktör analizleriyle beşe bölünmüş 34 madde içermektedir. Fiziksel

saldırganlık (9 madde), sözlü saldırganlık (5 madde), öfke (7 madde), düşmanlık (8 madde), dolaylı saldırganlık (5 madde). Buss ve Perry'e göre bu beş alt ölçek, üç bölümlü saldırganlık modeli konusunda BDHI'nın temin ettiğiinden daha fazla farklılaşmış bir kapsam önermektedir. Üç saldırganlık ölçeği davranışsal unsuru temsil etmektedir ve öfke, düşmanlık alt ölçekleri de duygusal ve kognitif maddelere karşılık gelmektedir. AQ'nın maddelerinin çoğu BDHI'dan alınma olduğu için (yalnızca yeni öfke alt ölçeğinde önemli sayıda yeni madde bulunmaktadır); BDHI hususunda yıllardan beri geliştirilmiş olan geçerlik desteğinin toplamını AQ'a aktarmak mümkündür (Can, 2002: 28).

c. Ahlaki Tutum Ölçeği

Ahlaki tutum ölçeği, araştırmamızın ihtiyaçlarına cevap verecek yapıda bireylerin ahlaki tutumlarını ortaya koyabilecek şekilde hazırlanmıştır. Ahlaki tutum ölçeği, öz bildirim dayalı, sistematik bir ölçek olup 33 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert tipi yanıtlar içermektedir. "5=bana çok uygun", "4=bana uygun", "3=kararsızım", "2=bana uygun değil", "1=bana hiç uygun değil" karşılığındadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek toplam puan 165; ölçekten alınabilecek en düşük toplam puan ise 33, ölçeğin ortalaması ise 99'dur.

Ahlaki tutum ölçeğinin geçerliği uzman akademisyenler tarafından tespit edilmiştir. Güvenirliği konusunda SPSS veri analizi için gerekli sayıda lise öğrencisine anket uygulanmış ve SPSS veri analiziyle anketin güvenirligi tespit edilmiştir. Bu yapılan uygulamada; 33 maddeli ahlaki tutum ölçeği güvenirlilik analizinde Cronbach's Alpha kat sayısı 0,867 bulunmuştur.

Bu durum, ölçeğimizin örneklem grubunun ahlaki tutumlarını ölçme noktasında % 87 oranında güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu yüksek seviyede bir güvenirligi ifade etmektedir.

d. Anket Formunun Dağıtılması ve Uygulama Yöntemi

Araştırmaya veri toplamak amacıyla hazırlanan anket formu, gerekli izinler alındıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul ili, Küçükçekmece ilçesindeki 24 lisede, 2009-2010 öğretim yılında öğrenim görmekte olan öğrencilere uygulanmıştır. Anketlerin doldurulmasında gönüllülük prensibi esas alınmıştır. Anketler, okul idaresinin uygun gördüğü ders saatleri içerisinde uygulanmış ve toplanmıştır.

Anket ilçe milli eğitim müdürlüğü ve ilgili lise müdürlerinin yoğun çaba ve destekleri neticesinde başarıyla uygulanmıştır. Elbette ki anketlerin başarıyla uygulanmasının altında psikolojik danışman ve rehber öğretmenler ile çalışmamıza gönüllü olarak destek veren öğretmenlerin katkısı çok büyüktür. Bununla birlikte anket uygulamasının yapılacağı sınıflarda, uygulama yapılmadan önce araştırmanın amacı ve anketin nasıl doldurulacağı hakkında gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca, anket uygulanması yapılırken, öğrencilerin anket formlarını içten, samimi ve doğru şekilde doldurmalarını sağlamak amacıyla gerek form yönergesinde gerekse sözlü olarak öğrencilerden anket formlarına isimlerini yazmamaları istenmiştir. Uygulamada, gönüllülük, gizlilik ve güven prensipleri her zaman ön planda tutulmuştur.

e. Verilerin Analizi

Araştırma için deneklere 1680 adet anket formu dağıtılmıştır. Bu formların bir kısmı geri dönmemiş, bazı formlar ise maddelerin bir kısmı veya tamamı işaretlenmediği için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Uygulamalar sonucunda anket formlarının 1410'ü değerlendirmeye alınmıştır. Veriler SPSS programıyla analiz edilerek, yorumlanmıştır. Verilerin analizinde ve hipotezlerin test edilmesinde frekans (f) ve yüzde (%), Varyans Analizi (ANOVA-F testi), t-testi, korelasyon, çoklu karşılaştırma testlerinde Shaff'e testi ve Ki-kare (Kay-Kare) kullanılmıştır.

E. Teorik ve Kavramsal Çerçeve

1. Bireyin Gelişiminde Ailenin Yeri ve Önemi

Aile toplumun temelidir. Aile, içinde yaşanan toplumda, devlete kadar uzanan kurumlar zinciri içinde, diğer kurumların güçlü ve sağlıklı olmasını sağlayan en önemli birimdir. Ailede çocuk, anne babasının biyolojik varlıklarının bir bileşkesi olarak doğar; onların beslenme ve korunmaları ile toplumun bir üyesi konumuna gelir. Bu işin bir yönüdür ve daha çok dışarıdan görünen kısmıdır. Oysa çocuğun, yine bunlar kadar önemli olan zihinsel, duygusal, toplumsal ve ahlaki yönleri de vardır. Çocuğun bu yönleri, ailede anne ve babasından değişik şekilde etkilenecek şekilde şekillenmektedir (Binbaşıoğlu, 2000: 45). Aile, bireyin ilk eğitim yaşantılarını kazandığı, ahlak ve karakter yapısının ilk olarak şekillendiği yerdir (Nazlı, 2001: 16). İnsanlar, temel değerlerini yeni nesillere aile aracılığı

ğıyla aktarırlar. Birey, ilk dini ve ahlaki tecrübelerini; bilgi ve tutumlarını ailesinden öğrenir (Aydın, 2005: 24). Çocuğun bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimi sevgi dolu sıcak bir aile ortamında yetişmesine bağlıdır. Böyle bir ortamı veren ilk ve temel topluluk kuşkusuz ailedir. Herkes, ailesinin bedensel özellikleri gibi, düşüncelerini, inançlarını, tutumlarını da taşır. Çünkü bütün bunları çoğu zaman bilinçsizce, aile hayatından ve aile hayatındaki uygulamalardan alır. Bireyin aile hayatından kazandığı iyi veya kötü her şey bir ömür boyunca, bireyin yaşamını çok derinden etkileyecektir (Akkök, 2006: 258).

Biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen çocuk, süre içerisinde sosyal bir varlığa dönüşmektedir. Büyüyen çocuk çevresi ile sürekli etkileşim halindedir. İçinde yaşadığı doğal ve sosyal çevrenin insan üzerindeki etkisi büyüktür (Güney, 2008: 38). Kişi bu karmaşık faktörlerin bir etkileşimi sonucu birey olarak toplumda yerini alır. Bireyin toplumsal tutumlarını geliştirmesinde aile kurumu çok önemli bir role sahiptir (Yavuzer, 2001: 126). Çünkü çocuğun ilk toplumsallaştığı yer ailedir. Aile içinde gerçekleştirilen başarılı ilişkiler mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşmasını sağlar. Gelişim aşamalarında başarılı olan çocuklar sağlıklı aile ilişkileri içinde yetişmiş çocuklardır. Uyum bozukluğu gösteren çocuklar genellikle başarısız anne-baba-çocuk ilişkisinin ürünüdürler (Yavuzer, 2001: 126 -127).

Çevreden, toplumsal kabul bekleyen çocuk, beğenmediği bazı kuralları değiştirmeyi düşünür. Bazı davranışlarının kimseyi memnun etmediğini görür. Ergen yaşı gereği kurallarının sebeplerini kavrayamaz. Çocukta “benliği” oluşturan tavır alışlar, ailedeki kişiler arası ilişkilerle şekillenir. Aile içinde oluşturulan davranış kalıpları, sonraki ilişkiler için yönlendirici ve belirleyici rol oynar. Ailedeki olumsuz tecrübeler çocuğun sosyalleşme sürecini kesintiye uğratar. Bu durum çocuğun toplum içinde yanlış ve tehlikeli roller edinmesine yol açar. Kusurlu sosyalleşmenin en önemli sonucu ise suç sayılan davranışlara girilmesidir (Cevher, 2007: 19).

2. Okulda Şiddet

İnsanlık tarihi boyunca şiddet, insanlığın gündeminden hiç eksik olmamıştır. Kimi zaman şiddet, problemlerin çözümü için bir araç olarak kullanılmış, kimi zaman da toplumun tüm kesimleri için ciddi bir yara haline gelmiştir (Köknel, 2006: 38). Son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalara ve medyada çıkan haberlere bakıldığında, alınan tüm önlemlere rağmen çocuklar ve özellikle ergenlik çağındaki gençler arasında suç ve şiddet olaylarının arttığı görülmektedir.

Çocuk suçlarının kapsam ve şiddeti günümüzün önemli ve ciddi sosyal problemlerinden biri haline gelmiştir (Seyhan; Bahar, 2006: 38). Çocuklara özgü suçların önemli bir bölümü ise okullarda meydana gelmektedir (Polat, 2001: 29-31). Ancak çocuk ve gençler arasındaki suç ve şiddet olaylarındaki artış sadece Türkiye'ye özgü bir sorun olmayıp, hemen hemen tüm dünya ülkelerinin gençliğinde görülen çok önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Buluç, 2006: 2).

Ne yazık ki, uzun bir süre şiddet ve saldırganlık olgusu, büyüme ve gelişmenin bir parçası olarak görülmüş, çocuklar zihinsel ve bedensel olarak geliştikçe, çocukların bu davranışları bırakacaklarına inanılmıştır (Coid; Yang; Roberts, 2006: 1205). Bu durum eksik ve yetersiz bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Şiddet olayı çocuklar ve gençler arasında yaşanan bir takım çekişme ve iletişim problemlerinden ayırt edilmeli, şiddetin nedenleri bilimsel veriler ışığında çok yönlü ve detaylı şekilde araştırmaya tabi tutulmalıdır (Bender; McLaughlin, 1997: 212). Olayı tek bir nedene bağlamak ve bu şekilde probleme çözüm aramak eksik ve yanlış bir bakış açısını yansıtacağından dolayı, problemin sağlıklı çözümü konusunda önemli bir katkı sağlamayacağı açıktır (Andreou, 1995: 63).

Literatüre bakıldığında gerek yurt dışında gerekse de yurt içinde okulda şiddet ve çocuk suçluluğu konusunda yapılan çalışmaların sayısında son dönemlerde bir artış olduğu gözlenmektedir. Çalışmaların bulguları incelendiğinde durumun oldukça ciddi olduğu gözlenmektedir. Okulda şiddet olgusu sadece ülkemizde olmayan, tüm toplumlarda yaygın ve önemli bir sorundur. Şiddet tek bir nedenle açıklanamayacak karmaşık toplamsal bir sorundur (Dodge; Coje, 1987: 1148). Ne yazık ki toplumda ve okullarda şiddet bir problem çözme aracı olarak algılanmaktadır. Çocukların ve gençlerin medyanın etkisi (Enron, 1982: 8), ailede şiddete tanık olmaları, okul dışı zamanlarında buldukları ortamların kültürleri vb. nedenlerle şiddete başvurmayı öğrendiği çoğunlukla öne sürülmektedir (Bender; McLaughlin, 1997: 213). Okuldaki şiddet olgusu; öğrencilerin birbirlerine, öğretmenlerin öğrencilere ve öğrencilerin de öğretmenlere yönelik şiddeti şeklinde üç farklı kategoride incelenebilir. Okulda şiddet eylemlerinde bulunan öğrencilerin durumları incelendiğinde, bu tip öğrencilerin toplumsal yaşamdan soyutlanma, kendini ifade edememe, kent yaşamına uyum gösterememe ve sağlıklı iletişim kuramama gibi bazı sorunlarla yüz yüze olduğu karşımıza çıkmaktadır (Broussard; Northup, 1995: 152).

Okul şiddetiyle ilgili literatürün, diğer şiddet türleriyle ilgili literatürden ancak son zamanlarda ayrıldığı görülmektedir. Nitekim Koç'un aktardığına göre

Benbenisthy, okul şiddetiyle ilgili konulara 1980 ve 1990'lı yılların sonlarında halkın büyük bir ilgisi olmasına rağmen, “okul şiddeti” kavramının ilk olarak 2002 yılında araştırma dergilerinde yer aldığını belirtmiştir (Koç, 2009: 124; Benbenisthy; Astor, 2005: 4). Okul şiddeti konusuna ilginin artmasında, son yıllarda okullarda ateşli silahlarla çeşitli yaralama ya da öldürme olaylarının meydana gelmesinin ve bu olayların medyada haber olmasının da önemli bir rolü bulunmaktadır (Koç, 2009: 124).

Çocukların ve gençlerin kendilerini geliştirip yarınlara emin adımlarla yürüyebilmeleri, kendisine, ailesine ve topluma faydalı birer insan olabilmeleri adına sağlıklı şekilde yetişmeleri ve gereken eğitimi alabilmeleri için okulların güvenli yerler olması şarttır (Costenbader; Markson, 1994: 105). Gerçekte okullar genellikle çocukların emniyette oldukları onların eğitimlerini ve gelişimlerini kolaylaştıracak güvenliğe sahip yerler olarak kabul edilir. Bu nedenle çocukların ciddi zararlardan güvende olduğu bir kurum olarak kabul edilen okullarda meydana gelen şiddet olayları, çocukların güvenliğiyle ilgili gerek ailelerin gerekse toplumun endişe duymasına neden olmuştur (Koç, 2009: 125). Bununla birlikte yaşanan her olay, okulların güvenliğiyle ilgili yeni endişeleri ortaya çıkarmıştır. Örneğin, 17.04.2009 tarihinde Diyarbakır'da 15 yaşındaki bir öğrencinin, haraç alamadığı için 13 yaşındaki bir öğrenciyi okul bahçesinde neşterle öldürmesi, okullarda meydana gelen şiddet olaylarının hangi boyutlara ulaştığının görülmesi açısından çok dikkat çekicidir (Sabah Gazetesi, 17.04.2009).

Probleme genel olarak baktığımızda, şu an itibariyle şiddet ve suça yönelik davranışları artıran kısır bir döngü oluşmuştur. Ve bu döngü, sorun bütünsel bir yaklaşımla ele alınmadığı sürece devam edecektir (Bilgin, 2008: 43). Günümüzde yaşanan kaygı verici gelişmelere baktığımızda okulda ateşli silahlarla yaralama ya da öldürme olaylarının sadece ortaöğretim ve yüksek okullarla sınırlandırılmayacağı, bütün yaş ve sınıf düzeylerine yayılan sosyal bir problem olduğu görülmekte olup (Koç, 2009: 125) toplumu ve eğitim sistemimizi ciddi manada tehdit eden bu sosyal probleme karşı gereken önlemler ivedilikle alınmalıdır. Okulda şiddet olaylarına karşı yapılması gereken vakit kaybetmeden sorunun varlığını kabul edip, toplumun tüm kesimlerinin bütünsel bir yaklaşım içinde çalışmasıdır. En ilgili toplumsal kurumlar, müşteri odaklı bir anlayışla sorunları kendi alanlarında görmeleri ve diğer kurumlara havale etmemeleri gerekmektedir (USAK, 2009: 5; MEB, 2006;5).

Problemlere karşı yeterli önlemin alınmaması “şiddet” problemini daha da içinden çıkılmaz bir sorun haline dönüştürmektedir. Bedensel hastalıklarda olduğu

gibi sosyal hastalıklara/problemlere de öncelikle doğru teşhis konulması gerekmektedir. Okulda şiddet olaylarına müdahalede temel amaç sorunu anlamak ve soruna en etkin müdahale yöntemini uygulamak olmalıdır. Korkutma, bastırma ve rencide etmenin uzun vadede çözüm olmadığı bilinmektedir (Colvin; Kamenui; Sugai, 1993: 363). Ulusal ve uluslararası bir salgın haline geldiği için “toplumsal bir sağlık problemi” ya da “aysbergin tepesi” olarak isimlendirilen okulda şiddet, Eğitim ve Adalet Bakanlığı’nın önceliği haline gelmiştir. ABD Millet Meclisi ve ülke çapındaki yasama meclisleri gençlik şiddetini kontrol altına almak için yasalar çıkarmıştır (Koç, 2009: 126). Benzer şekilde Türkiye’de de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2006: 7) (Özellikle İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün yaptığı proje ve çalışmalar), UNICEF ile işbirliği halinde okullardaki şiddet problemi konusunda çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmaların son derece olumlu sonuçları okulda ve toplumda kendini göstermektedir.

a. Şiddet Kavramı

Üzülerek ifade etmek gerekir ki; günümüzde insan, sevgi, kardeşlik, empati, hoşgörü ve alçak gönüllü olma gibi en önemli insani özelliklerini yitirdiği bir dünyadan; empatiden yoksun, önyargılı, kıskanç, kendisini büyük ve eşsiz bir varlık olarak gören insanların oluşturacağı topluma doğru sürüklenmektedir. Üstelik narsist kişilik özelliklerini körükleyen modern toplumlar, aslında kendi büyükenmeci patolojileri içerisinde yalnızlık duygularıyla kıvranan insanlar oluşturmaktadır (Koç, 2008:120). Elbette ki böyle toplumlarda şiddet ve saldırganlığın görülmesi gayet doğaldır. Günümüzde, tüm dünyada meydana gelen dehşet verici şiddet olayları konuya ilginin daha da artmasına, eğitimciler ve kriminologların (*Kriminoloji: Toplumsal bir olgu olarak suç ve suçluluğu incelen bilim. Kriminolog: Kriminoloji ile uğraşan kimse. / TDK, 2005: 1243*) çocuk suçları ve şiddet konusu üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur (Buluç, 2006: 2). Araştırma konusunun daha iyi anlaşılması bakımından şiddet kavramının algılanışı ve yorumlanması üzerinde durulmasında fayda vardır. Şiddet araştırma alanlarına, kuramsal perspektife, toplum ve kültürel değer yargılarına göre farklı olarak değerlendirilmekte ve tanımlanmaktadır. Şiddet genellikle kuramsal teori ve bakış açılarına göre tanımlanmaktadır (McCann, 2001: 17). Şiddet (violence) kelimesinin kökeninde, güç (force) anlamına gelen Latince “vio” sözcüğü bulunmaktadır; şiddet Latince violentia’dan gelmekte olup, violentia; şiddet, sert ya da acımasız kişilik anlamına gelmektedir (Polat, 2001: 4). Şiddet sözcüğü genel anlamda, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, kaba

ve sert davranışı nitelendirmekle birlikte (Dodge; Coie, 1987: 1150); özel olarak saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, bireye ve topluma zarar veren eylemleri kapsamaktadır (Budak, 2003: 712).

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan Şiddeti Önleme Eylem Planı projesi çerçevesinde yapılan şiddet tanımı ise konumuzun amaç ve önemini ifade etmesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Projede şiddet; kişinin kendisine ya da başka birisine, bir gruba ya da topluma karşı fiziksel ya da psikolojik gücünü istemli olarak kullanması, tehdit etmesi ve bunun sonucunda yaralanma, ölüm, psikolojik zarar görme, gelişiminin olumsuz etkilenmesi ya da tükenme duygusunun ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2008: 10).

Türkçe’de şiddet; kişiye güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak, kuvvet veya güç kaynağı, sertlik ve aşırılık gibi anlamları içermektedir. Şiddet kelimesi aynı zamanda, zıt fikirde olanlara karşı kaba kuvvet kullanma, sert davranma anlamlarına da gelmektedir (TDK, 2005: 1866). İngilizce’de ise; tecavüz, zorbalık, bozma, cebre müracaat etme, zora başvurma anlamındaki “violence” kelimesi şiddet karşılığı olarak kullanılmaktadır (Redhouse, 1998: 1103). Türkçe’ye Arapça’dan geçmiş olan şiddet (violence) kelimesi, hafiflik ve yumuşaklığın zıddı olarak, katlanılması güç şey, sertlik ve katılık anlamındadır (İbn Manzur, 1994: 232). Arap dilinde şiddetin karşılığı olarak kullanılan kelime “unuf” kelimesidir. Unuf yumuşaklığın zıddıdır (İbn Manzur, 1994: 257).

Okul şiddetiyle ilgili olarak yapılan tanımlamalar incelendiğinde, bu tanımların şiddetle ilgili olarak yapılan genel tanımlardan, okulda ya da okul çevresinde meydana gelmiş olması açısından bir farklılık gösterdiği dikkati çekmektedir (Koç, 2009: 126). Örneğin, Koç’un naklettiğine göre Benbenishty ve Astor okul şiddetini “Okullardaki kişilere ve onların eşyalarına (okul eşyalarına olduğu gibi), fiziksel ya da duygusal olarak zarar vermek niyetiyle yapılan herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir tanımda ise okul şiddeti, sözel ve sosyal şiddet (küfretmek, aşağılama, toplumsal dışlanma vb.), tehdit etme davranışlarını (doğrudan, dolaylı, zorlama, korkutmaya yönelik davranışlar vb.), fiziksel şiddet (itme, tekme atma, yumruk atma ve ısırma vb.), çalma ya da eşyaya zarar vermeyi, silah kullanmayı (taşımaya tehdit etme, kullanma) ve cinsel tacizi içermektedir (Koç, 2009: 126; Benbenishty; Astor, 2005: 9).

Okulu toplumun küçük bir örneği kabul edersek toplumda yaşanan şiddetin bir biçimde sınıfa da yansıtacağını daha baştan kabul etmemiz gerekmektedir. Çevreyi izlediğimizde en küçük toplumsal birim olan aileden başlayarak, işyerlerinde, sokakta, ülkeler arasında özetle yaşamın her alanında sık ve şiddetli

bir biçimde çatışmaların yaşandığını söylemek mümkündür. Buna bağlı olarak okulda da şiddet olayları ve türleri de artmaktadır. Netice itibariyle sınıf yönetimi de giderek zorlaşmaktadır, çünkü dünyadaki toplumsal problemler bir biçimde sınıfa da yansımaktadır (Bilgin, 2008: 44). Okuldaki şiddet; öğretmen-öğrenciye, öğrenciden öğretmene ve öğrenciden öğrenciye bir biçimde yön bulmaktadır. Geleneksel eğitim geçmişimizde daha çok öğretmen-öğrenciye yönelik olan şiddet uygulaması, son zamanlarda daha çok öğrenciden öğrenciye ve öğrenciden öğretmene yönelik biçimiyle dikkat çekmektedir. Öğretmen-öğrenciye yönelik şiddetin daha az dikkat çekmesi, bunun azalmasından çok kanıksanmış olmasıdır (Çınar, 2007: 2).

b. Saldırganlık Kavramı

Türkçe'de saldırı (TDK, 2005: 1689); kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla, bir kimseye doğrudan bir eylemde bulunma, hücum, taarruz, tecavüz anlamlarına gelmektedir. Saldırganlık (TDK, 2005: 1689) ise; saldırgan olma durumu, saldırgan biçimde davranma, bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı zorla benimsetme çabası şeklinde tanımlanmaktadır.

Saldırganlık sözlü, fiziksel ya da dolaylı olarak bir başkasına zarar vermeyi amaçlayan herhangi bir harekettir (Enron, 1982: 197). Saldırganlık, bazen eşanlı kullanılsa da, şiddet ve düşmanlıktan farklıdır. Şiddet terimi, daha ziyade fiziksel saldırganlıkla sınırlı olarak kullanılmaktadır (Barling; Michelle, 1993: 650). Saldırganlık, şiddet içermeyen yollarla da (jestler, mimikler, eleştiriler, ironi, vb.) kendini gösterebilir: Düşmanlık ise saldırganlığın daha ziyade tutumsal yanına tekabül etmektedir. Bir toplumda nelerin saldırgan, dolayısıyla suç olarak niteleneceği, toplumun normlarına ve tolerans eşiğine bağlıdır.

Saldırgan davranışlar amaçları bakımından farklılaşırlar. Bir diğerinin korku veya öfke yaratan saldırgan davranışlarına karşılık olduğunda savunucu saldırganlık, diğerine doğrudan zarar vermek amacını taşıdığına düşmanca saldırganlık (veya içtepsel saldırganlık), diğerine zarar verme niyeti olmadan, belirli bir amaca (bir takım imkân veya kaynaklara ulaşma, belirli bir statüyü koruma veya elde etme gibi) ulaşmak için yapıldığında araçsal saldırganlık söz konusudur (Erten; Ardalı, 1996: 144-146). Saldırganlık konusundaki sosyal psikolojik araştırmalar, kitle iletişim araçlarının etkisi, aile içi şiddet, günah keçisi arayışı, gruplar arası düşmanlık ve önyargılar konularında yoğunlaşmış görünmektedir. Diğer saldırganlık tanımları ise şöyledir; fiziksel, sözel, psikolojik ya da duygusal olan, diğer bir insana fiziksel, duygusal ya da psikolojik olarak zarar verme

niyetiyle yapılan davranış (Krish, 2006: 10). Saldırganlık; öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmamayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranıştır (Budak, 2003: 648).

Freud'a göre saldırganlık, insanın kendine yönelik olan yıkıcı eylemlerinin dış dünyadaki nesnelere çevrilmesidir. Freud, insanın kendisine karşı olan saldırganlığını, kayıp nesneye karşı hissedilmiş ikilem ve onun içerdığı şiddet ve saldırganlığın şahsın kendisine yönelmesi şeklinde açıklamıştır (Ersevimi, 1997: 22). Lorenz'e göre saldırganlık, esas olarak dış uyaranlara karşı bir tepki değil, insanın içinde gömülü, serbest kalmaya çabalayan ve dış dürtülerin yeterli olup olmamasına bakmaksızın anlatımını bulacak bir uyarıdır (Fromm, 1993: 35).

Davranışçı görüşün temsilcilerinden Dollard ve arkadaşlarının geliştirdikleri engellenme-saldırganlık kuramında engellenmenin var olmasının her zaman saldırganlığa yol açtığı savunulmuştur. Engellemeye tepki olarak ortaya çıkan saldırganlık açıkça görülebildiği gibi gizli olarak da görülebilmektedir (Fromm, 1993: 35). Davranış bilimlerinde saldırganlık, kasıtlı olarak zarar verme veya acıtma amacıyla gerçekleştirilen davranışların ortaya çıkardığı durum olarak tanımlanmaktadır. Kişinin sahip olduğu eşyalara zarar verme gibi her türlü yıkıcı davranış saldırganlık olarak sınıflanır. Saldırganlık açık ya da örtülü, şiddetli ya da hafif, özel ya da genel, tepkisel ya da planlı, görünür bir nedene bağlı ya da açık bir nedene bağlı olmadan sözel veya fiziksel olabilir. Hangi biçimde olursa olsun, eğer davranış zarar verme niyetiyle yapılmışsa karşısındakini incitmiş veya acı vermemiş bile olsa saldırganlık olarak nitelenir. Öte yandan kazara karşısındakini inciten veya acı veren davranış saldırganlık değildir (Bilgin, 2008:45).

Fromm da saldırganlığı savunucu ve yıkıcı saldırganlık olarak ikiye ayırır. Savunucu saldırganlık insanda ve hayvanda ortakdır, yaşamsal çıkar tehdit altındayken ortaya ve kalımsal olarak programlanmış bir saldırma tepkisidir. Bu savunucu yumuşak saldırganlık tehdit ortadan kalktığında etkisini kaybeder. Yıkıcı saldırganlık ise zalimlik ve yıkıcılığı kapsar, insan türüne özgü, kalımsal olarak programlanmış biyolojik olarak uyarlanmayan hiçbir amacı olmayan ve doyurulması yoğun susamışlıkla olası olan bir saldırganlık çeşidi olarak vurgulanmaktadır (Fromm, 1993: 34).

c. Şiddet ve Saldırganlığın Okullara Yansımaları

Bazı araştırmacılara göre şiddet, saldırgan davranışların bir türü olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, şiddet herhangi bir saldırganlık davranışıdır. Kişiyi veya kişileri incitmeye acı vermeye ya da eşyalarına zarar vermeye neden olur; kimi zamanda suç olarak nitelendirilecek davranışlarla son bulur (Özdevecioğlu, 2003: 81). Saldırgan davranışlar, bir bireyin birlikte çalıştığı kişilere zarar verme veya rencide etme düşüncesi ile giriştiği çabalaradır (Baron; Neuman, 1996: 167). Saldırgan davranışların fiziki saldırı şeklindeki türüne şiddet denilmektedir (Baron; Neuman, 1996: 395). Saldırgan davranışlar örgütsel yaşamda pek çok formda görülebilir. Bu formları kategorize etmek üzere bazı çalışmalar yapılmıştır. Bununla ilgili ilk sınıflandırma Buss tarafından yapılmıştır. Buss, saldırgan davranışları, sözlü-fiziki, aktif-pasif ve doğrudan-dolaylı olarak üç grupta incelemiştir. Mantell, saldırgan davranışları gizli, açık ve tehlikeli davranışlar olmak üzere yine üç grupta incelemiştir (Özdevecioğlu, 2003: 81).

Saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri, öfke, kaygı, korku gibi duygu durumlarının sonucudur. Diğer yandan, saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri söz konusu duygu durumlarına da yol açabilir. Bu duygular, insanın ruhsal yaşantısında gerileme yapar, çocukluk çağının ya da ilk ve ilkel insanın düşünce sistemi, yapısı ortaya çıkar. Bu düşünce sisteminin etkisi altında insan kendisinin iyi, güzel, doğru düşündüğüne, haklı olduğuna, başkalarının hatalı, olumsuz, çirkin düşündüğüne ve yanlış yaptığına inanır. Kendisi gibi düşünmeyenlere hoşgörü göstermez ve onlarla bir arada olmaya dayanamaz. Diğerlerinin düşüncelerini şeytani olarak değerlendirir ve şeytani güçleri yok etmenin gerekli olduğuna inanır (Köknel, 2000: 27).

Okuldaki şiddet ve saldırganlık kavramları incelenirken, Pişkin ise konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: Şiddet ve saldırganlıkla ilgili olarak dikkate alınması gereken bir kavram daha vardır ki o da zorbalıktır (Pişkin, 2002: 536). Zorbaca eylemlerin bir tür saldırganlık olduğu (Besag; Fitzgerald), ancak bir eylemin zorbalık olarak adlandırılması için sadece saldırganlık özelliği taşımamasının yeterli olmadığı, taraflar arasında eşit olmayan güç ilişkisinin olması, süreklilik özelliği taşıması ve kasıtlı yapıyor olması (Olwes) gibi bir takım özelliklere de sahip olması gerekmektedir. Buna göre, örneğin bedensel veya zihinsel güçleri yaklaşık olarak eşit iki kişinin birbiriyle tartışması ya da kavga etmesi saldırganlık özelliği taşımasına rağmen, zorbalık olarak adlandırılmaz. Yine örneğin, teneffüste bir öğrencinin ilk kez gördüğü diğer bir öğrenciye çe-

şitli sebeplerle sözel ya da fiziksel olarak saldırması da süreklilik özelliği taşımadığı için zorbalık olarak değerlendirilmez. Ancak Olwes, süreklilik özelliği taşımaya bile, şiddetli bir dozda ortaya çıkan saldırganca bir eylemin de zorbalık olarak adlandırılabilceğini belirtmektedir (Pişkin, 2002: 536).

Günümüzde hem devlet okulları hem de özel okullar ciddi disiplin sorunlarıyla boğuşmaktadır. Ne yazık ki, eğitimle ilgili disiplin sorunları giderek daha karmaşık ve şiddet içeren bir görüntü sergilemektedir. Eskiden bu tür sorunlardan söz ederken akla gelenler derste konuşmak, sakız çiğnemek, sırası gelmeden konuşmak, ödevini yapmamak ve koridorda koşmak gibi davranışlardı. Oysa günümüzde okullarda kabalık, küfürleşme, hırsızlık, bıçaklama, cinsel taciz, madde kullanımı ve hatta cinayet artık rahatlıkla rastlanan davranışlar olarak görülmeye başlanmıştır. Kuşkusuz okulda yaşanan bu sorunlar toplumdan bağımsız değildir (Bilgin, 2008: 44).

Çocukların hayatında şiddet sadece sağlıklarını değil, tüm gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Şiddete maruz kalan çocuklarda uyum azlığı, antisosyal davranışlar, okul devamlılığında azalma, dikkat eksikliği, okul başarısında düşüklük, riskli davranışlar, eşyalara bilerek zarar vermek, özgüven eksikliği, okul korkusu, yeme bozuklukları, sağlık problemleri, alkol ve madde bağımlılığı, intihar girişimi, huzursuzluk, depresyon, hatalı cinsel seçimler ve kendine zarar verme gibi olumsuz eylemler gözlemlenmektedir (Özer, 2008: 10).

3. Aile Yapı ve Atmosferinin Çocuğa ve Okul Şiddetine Etkisi

İnsanların bakım, beslenme ve güven duygusu gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan, onların beden ve akıl sağlığını koruyan ve geliştiren bir birim olan aile, bazen şiddetin beslendiği ve uygulandığı bir alan olmaktadır. Şiddet, bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ve sakat kalmasına neden olan bireysel ve toplu hareketlerin tamamıdır. Aile içi şiddet ise, bu davranış ve eylemlerin aile içinde gerçekleşmesidir. Aile içi şiddet, büyük oranda kadın ve çocuklara nadiren de yaşlılara yönelik olmaktadır (Aktaş, 2006: 13).

Çocuk gelişirken çevresindeki birçok şeyden etkilenir. Çocukta, kişiliğin gelişiminde, objelere oranla, kişilerin daha çok etkisi vardır. Özellikle, çocuğun, aile üyeleriyle, anne babası veya kardeşleriyle sürekli teması, değerlerin oluşumunda kesin bir rol oynamaktadır. Etkisi en derin ve kalıcı izlenimler, hayatın ilk beş yılında yaşanan aile hayatının ilk izlenimleridir. Bu izlenimlerin sağlıklı ve doğru olması konusunda anne-babaların çok dikkatli olmaları gerekmektedir.

Aksi takdirde çocuğun yaşamında tedavisi mümkün olmayan yaralar açabilir (Yavuzer, 2007: 215). Bu nedenle, kültür edinme süreci evde başlamalı ve ailenin temel görevi, eğitim olmalıdır. Aile yaşayan bir organizmadır, tüm organizmalarda olduğu gibi aile içindeki bireylerden birinin sorunu da aileyi olumsuz etkiler. Anne-babanın kişilik yapıları, çocuk yetiştirme tutumları, çocuğa yaklaşım tarzları çocuğu birinci planda etkilemektedir. Bu nedenle anne-babalar çocuklarını yetiştirmeye öncelikle kendilerini yetiştirmekle başlamalıdır. Anne-babalar ne kadar eğitilmiş ve bilgili olurlarsa o oranda da çocuklarına daha fazla faydalı olabileceklerdir (Çağdaş, 2000: 41). Ayrıca anne-babanın yaşı, sağlık durumları, birbirine sevgi, saygı ve güvenleri, çocuğun cinsiyeti, doğuş sırası vb. etkenler de aile içi iletişimi ve dolayısıyla çocuğu etkileyen etmenlerdir (Ethem, 2001: 34). Çocuklar, ebeveynler arasındaki iletişim şeklini ve davranışlarını gözlemleyerek taklit eder ve içselleştirir. Toplumlar, temel değerlerini aile aracılığıyla yeni kuşaklara aktarırlar. İçinde bulunduğumuz kültürel atmosfer bize, kişiliğimizin gelişmesi, ahlakî karakterimizin olgunlaşması imkânını verir (Aydın, 2005: 26).

Toplumu oluşturan en küçük birimde yani ailede insan, kendini en rahat ve huzurlu hissettiği ortamda yaşamaktadır. Bu ortamda yaşanan şiddet diğer ortamlarda yaşanan şiddete göre çok daha derin izler bırakmaktadır. Aile içi şiddete maruz kalan bireyde çok daha karmaşık ve derin izler bırakacak travmalar yaşanmaktadır. Aile içinde gücünün güçsüze yönelik saldırganlığının özellikle fiziksel olarak cezalandırılması olarak yaşanan şiddete maruz kalan başlıca üç grubun olduğu görülmektedir. Bunlar çocuklar, kadınlar ve yaşlılardır. Bu üç grubun içinde de çocukların en çok yaralanan ve iz taşıyan grup oldukları dikkati çekmektedir. Çocuk istismarı olarak isimlendirilen çocuğun gelişiminin engellendiği her türlü davranışın büyük oranda şiddet davranışlarından kaynaklandığı görülmektedir (Polat, 2001: 3).

Aile içi ilişkilerde; gergin ve sürtüşmeli karı-koca tutumları çocuklar için güvensiz ve tedirgin bir ortam yaratır. Anne-babanın birbirlerini kötümeleri çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. Parçalanmış ailede boşanma, ölüm ve terk nedeniyle ebeveynlerden birinin olmayışı şiddetin oluşumunda önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Anne-baba ailede model olduğundan, anne-babanın suç işlemesi çocuğun da suça itilmesinde etken olur. Şiddet yaşayan ailelerde, şiddet uygulayan tarafın ailelerinde de şiddet uygulanmış olduğunu gösteren çok sayıda bulgu vardır. Bunlardan hareketle bazılarına göre şiddetin öğrenilmiş bir davranış olduğu kabul edilir (Ada, 2007: 307).

Yapılan araştırmalar, aile içinde şiddete maruz kalan kadının, çocuklarına şiddet uygulama olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Erkeğe göre daha zayıf ve mağdur durumdaki kadın, kocasının şiddetiyle baş edemediğinde, çoğunlukla daha zayıf ve mağdur durumdaki çocuklarına şiddet uygulamaktadır. Bununla birlikte eşine karşı da saldırgandır. Bu nedenle bu tür ailelerde çocuklar hem anne hem de baba tarafından istismar edilmektedir. Bu çerçevede çocuklarla ilgili şiddeti aile içi şiddet döngüsü olarak değerlendirmek gerçekçi bir tespittir. Buna ek olarak, çocukluklarında kendi anne-babaları tarafından şiddete maruz kalan anne-babalar da kendi çocuklarına şiddet uygulamaktadırlar. Bu gerçeği göz önünde bulundurarak anne-babaları saldırgan davranışlara götüren temel psikolojik faktörlerin iyi tahlil edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Aktaş, 2006, 150).

Normal aile hayatından yoksun bir çocuk, kendisinden beklenen gelişimi ortaya koyamayacaktır. Bununla birlikte aile hayatındaki bozukluk çocuğun ruhsal dengesini de bozacaktır. Normal aile hayatının yokluğu çocuğun terbiyesinin de ihmali demektir. Öte yandan sağlıklı bir aile ortamında yetişen çocuğun şiddet ve suç eğilimi gösterme olasılığı azdır (Ada, 2007: 305).

A. Bulgular ve Yorumlar

Yaptığımız araştırma göstermiştir ki, yukarıda yapılan açıklamalarla birlikte, okulda şiddetin oluşumunda; ailede şiddet görmek, anne-baba tutumları, anne-babanın eğitim durumu, ailenin ekonomik durumu, anne-babanın alkol kullanması, çocuğun saldırganlık durumu ve ahlaki tutumu gibi faktörler, çocuğun okulda şiddet davranışında bulunmasında ciddi rol oynamaktadır. Araştırmamızda elde ettiğimiz bu bulguları şöyle sıralamamız mümkündür.

Yaş	f	%	Geçerli %
15	270	19,1	19,2
16	383	27,2	27,3
17	409	29	29,1
18	278	19,7	19,8
19	55	3,9	3,9
20	7	0,5	0,5
22	2	0,1	0,1
<u>Ara Toplam</u>	1404	99,6	100
Cevap yok	6	0,4	
Toplam	1410	100	

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan örneklem grubunun 270 (%19,1)’i 15 yaş, 383 (%27,2)’ü 16 yaş, 409 (%29)’u 17 yaş, 278 (%19,7)’i 18 yaş, 55 (%3,9)’i 19 yaş, 7 (%0,5)’si 20 yaş, 2 (%0,1)’si 22 yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Tablodan da anlaşıldığına göre örneklem grubunun çoğunluğunu %29 ile 17 yaş grubu oluşturmaktadır. En az ise %0,1 ile 22 yaş grubu temsil edilmektedir.

Tablo 2
Örneklem grubuna göre cinsiyet değişkeni için frekans ve yüzde değerleri

Cinsiyet	f	%	Geçerli %
Kadın	742	52,6	52,8
Erkek	663	47	47,2
<u>Ara toplam</u>	1405	99,6	100
Cinsiyetinin belirtilmesini istemiyor	5	0,4	
<u>Toplam</u>	1410	100	

Tablo 2’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan örneklem grubunun 742 (%52,6)’si kadın, 663 (%47)’ü erkektir. 5 (%0,4) kişi bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 3
Örneklem grubuna göre devam edilen sınıf için frekans ve yüzde değerleri

Devam edilen sınıf	f	%	Geçerli %
Lise 1	346	24,5	24,6
Lise 2	409	29	29,1
Lise 3	354	25,1	25,2
Lise 4	295	20,9	21
<u>Ara Toplam</u>	1404	99,6	100
Cevap yok	6	0,4	
<u>Toplam</u>	1410	100	

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin 346 (%24,5)’si lise 1. sınıf, 409 (%29)’u lise 2. sınıf, 354 (%25,1)’ü lise 3. sınıf, 295 (%20,9)’i lise 4. sınıfa devam etmektedir. %0,4 ‘ü oluşturan 6 öğrenci ise bu soruya cevap vermemiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere örnekleme %29’luk oran ile en çok lise 2. sınıflar yer almaktadır.

Tablo 4
Örneklem grubuna göre şiddetin tanımı için frekans ve yüzde değerleri

Şiddetin tanımı	f	%	Geçerli %
Kaba kuvvet-dayak	730	51,8	52,8
Savaş-terör	194	13,8	14
Psikolojik baskı	189	13,4	13,7
Kontrolsüzlük	102	7,2	7,4
Kaba söz ve davranış	59	4,2	4,3
Kapkaç-Gasp	8	0,6	0,6
Küfür-hakaret	44	3,1	3,2
Tehdit	10	0,7	0,7
Başka	46	3,3	3,3
<u>Ara Toplam</u>	1382	98	100
Cevap yok	28	2	
<u>Toplam</u>	1410	100	

Tablo 4’de görüldüğü gibi, örneklem grubunda bulunan öğrencilerin 730 (%52,8)’u en yüksek oranda şiddeti “kaba kuvvet-dayak” olarak tanımlamaktadır. Yine öğrencilerin 194 (%13,8)’ü şiddeti “savaş-terör”, 189 (%13,4)’u şiddeti “psikolojik baskı”, 102 (%7,2)’si “kontROLSÜZLÜK”, 59 (%4,2)’u “kaba söz ve davranış”, 44 (%3,1)’ü “küfür-hakaret”, 10 (%0,7)’u “tehdit”, 8 (%0,6)’i “kapkaç-gasp” olarak tanımlamaktadır. Bu soruya 28 öğrenci (cevapların %2’si) cevap vermediğinden, cevapların yüzdesi ile geçerli yüzde farklılık göstermektedir.

Elde edilen bulgulara bakıldığında öğrencilerin yarısından fazlası (%52,8) şiddeti kaba kuvvet ve dayak olarak tanımladıkları görülmektedir. Öğrencilerin ancak %3,1’i şiddeti küfür ya da hakaret olarak tanımlamıştır.

Koç tarafından yapılan araştırmada, araştırmaya katılan öğrencilerin %49,5’i şiddeti kaba kuvvet ve dayak olarak; %5,2’si ise şiddeti küfür ya da hakaret olarak tanımladıkları görülmüştür (Koç, 2009: 215). Uysal tarafından gerçekleştirilen başka bir araştırmada ise deney grubu öğrencilerinin %62’si, kontrol grubu öğrencilerinin %59,6’sı şiddet tanımında fiziksel şiddeti içeren kavramları (vurma, dövme, tokat atma vb) kullanırken; deney grubu öğrencilerinin %16’sı, kontrol grubu öğrencilerinin %17,3’ü sözel şiddeti içeren kavramları (bağırma, kısıtlama, sözlü çatışma, küfür, kırıcı konuşma) kullanmıştır (Uysal, 2003: 63-64).

Yapılan araştırmalara bakıldığında öğrencilerin şiddeti, fiziksel olarak yapılan eylemlerle ilintilendirdiği, buna karşılık sözel eylemlerin şiddet davranışı

olarak görmediği anlaşılmaktadır. Toplumumuz ve okullarımızda birbirine saygılı, karşı tarafın fikrine ve düşüncelerine önem veren, kişilik sahibi, birbirini fiziksel ya da sözel olarak incitmeyen kişiler yetiştirmek istiyorsak işe ilk önce hafızalarda yer etmiş şiddet tanımından başlamak gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5
Örneklemin ailede şiddete uğrama durumuna göre frekans ve yüzde değerleri

Ailede Şiddete Uğrama	f	%	Geçerli %
Hayır	1270	90,1	90,6
Evet	132	9,4	9,4
<u>Ara Toplam</u>	1402	99,4	100
Cevap yok	8	0,6	
Toplam	1410	100	

Tablo 5’de örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin ailede şiddete uğrama durumuna göre dağılımına bakıldığında, örneklemin 1270 (%90,1)’i ailede şiddete uğramadığını belirtirken, 132 (%9,4)’si ise ailede şiddete uğradığını belirtmiştir. 8 kişi ise bu soruya cevap vermediğinden, cevapların yüzde oranı ile geçerli yüzde oranı arasında çok az bir farklılık bulunmaktadır.

Örneklem grubunun % 90,1 ailede şiddete uğramadığını belirtmiştir. Bu oran her ne kadar olumlu gibi gözükse de örneklem grubundan 132 kişi (% 9,4) ailede şiddete uğradığını belirtmiştir. Uysal tarafından yapılan bir araştırmada deney grubu öğrencilerinin %40,5’i, kontrol grubu öğrencilerinin %80,6’sı annelerinden fiziksel şiddet gördüğü; deney grubu öğrencilerinin %42,8’i, kontrol grubu öğrencilerinin %16,7’si babalarından fiziksel şiddet gördüğü saptanmıştır (Uysal, 2003:65). Cengiz’in Kütahya ili Tavşanlı ilçesinde gerçekleştirdiği araştırmada ise örneklem grubunda yer alan 12-14 yaş aralığındaki çocukların %23,5’inin ailede şiddete uğradığı tespit edilmiştir (Cengiz, 2008: 91). Ayan tarafından Sivas ilinde yapılan araştırmada, ortaöğretim 2. kademe öğrencilerinin %54’ünün annelerinden, %46’sının ise babalarından fiziksel şiddet gördükleri belirlenmiştir (Ayan, 2007:361-362). Diğer taraftan Koç’un yaptığı araştırmada ise, örneklem grubundaki öğrencilerin %83,2’si ailede şiddete uğramadığını belirtirken, %16,8’i ailede şiddete uğradığını belirtmiştir (Koç, 2009: 229).

Tüm bu araştırma sonuçlarına baktığımızda, bir an önce aile içi şiddeti önleme adına çalışmalara başlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu günün gençleri ve çocuklarının yarının büyükleri olduğu unutulmamalı, onları bugün nasıl eğitirsek yarın öyle bir toplum ile karşılaşacağımız hatırdan çıkarılmamalıdır.

Tablo 6
Örneklemin evde uğradıkları şiddet türüne göre frekans ve yüzde değerleri

Uğranılan şiddet türü	f	%
Psiko-sosyal şiddet (aşağılama, dışlama, utandırma)	70	53
Fiziksel şiddet (dayak, kaba kuvvet)	56	42,4
İstismar (kullanılma, yönlendirme)	5	3,8
Diğer	1	0,8
Toplam	132	100

Tablo 6’da görüldüğü gibi, ailede şiddete uğradığını belirten öğrencilerin %53’ü ailede “psiko-sosyal şiddete (aşağılama, dışlama, utandırma)”, %42,4’ü “fiziksel şiddete (dayak, kaba kuvvet)”, %3,8’i “istismara (kullanılma, yönlendirme)” uğradığını belirtmektedir.

Bu konuda yapılan diğer araştırmalara baktığımızda, örneğin Koç’un yaptığı araştırmada ailede şiddete uğradığını belirten öğrencilerin %64,9’u ailede “psiko-sosyal şiddete (aşağılanma, dışlanma, utandırma...)”; %26’sı “fiziksel şiddete (dayak, küfür, taciz...)” uğradığını belirtmektedir (Koç, 2009: 236). Özkan’ın gerçekleştirdiği bir araştırmada çocukların %94,4 gibi büyük bir çoğunluğu anne kaynaklı sözel ve psikolojik şiddet, %89,5’i ise baba kaynaklı psikolojik ve sözel şiddet gördüğünü belirtmiştir (Özkan, 2008: 86-87). Ayan’ın yaptığı araştırmada, annelerinden şiddet gördüğünü belirten öğrencilerin (%54); annesinin %14’ünün terlikle vurduğu, %10’unun tokatladığı, %10’unun ise azarladığı tespit edilmiştir. Babalarından şiddet gördüğünü belirten öğrencilerin (%46); %15’i tokat attığını, %10’u ise azarladığını belirtmiştir (Ayan, 2007: 359-362).

Araştırma sonuçlarını incelediğimizde, ailelerde genel olarak çocukların psiko-sosyal ve fiziksel şiddete daha çok maruz kaldıkları görülmektedir.

Tablo 7

Ailede şiddete uğrama durumunun, ailenin ekonomik düzeyi değişkenine bağlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-Kare (Chi-Square) testi sonuçları

Gruplar	Ailede Şiddete Uğrama		Toplam	X ²	sd	p
	Evet	Hayır				
Düşük	8 (%20)	32 (%80)	40 (%100)	21,4	4	0,000
Ailenin ekonomik düzeyi						
Ortanın altı	17 (%20,20)	67 (%79,80)	84 (%100)			
Orta	88 (%9,10)	877 (%90,90)	965 (%100)			
Ortanın üstü	14 (%5,50)	241 (%94,50)	255 (%100)			
Yüksek	3 (%11,10)	24 (%88,90)	27 (%100)			
Toplam	130 (%9,50)	1241 (%90,50)	1371 (%100)			

Tablo 7'deki verilerden de anlaşılacağı gibi, öğrencilerin ailede şiddete uğrama durumları, ailelerinin ekonomik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Şöyle ki, ailesinin ekonomik düzeyi düşük ve ortanın altında olan örneklem grubunun ailede şiddete uğrama durumları en yüksek oranlarda iken (%20); ailesinin ekonomik düzeyi orta (%9.10), ortanın üstü (%5,5) ve yüksek (%11,10) olan örneklem gruplarında bu oran düşmektedir. Ki-kare tablosuna baktığımızda $p < 0.05$ olduğu için bağımsız değişken olan ailenin ekonomik düzeyi ile evde şiddete uğrama arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir.

Cengiz tarafından gerçekleştirilen araştırmada, ailelerin gelir düzeyi yükseldikçe çocukların şiddete uğrama oranlarının düştüğü tespit edilmiştir. Şöyle ki, üst gelir grubunda çocuğa uygulanan şiddetin oranı %7,4 iken, alt gelir grubunda çocuğa uygulanan şiddetin oranı %39,5'e yükselmektedir (Cengiz, 2008: 116-117). Ayan'ın yaptığı araştırmada, ailenin gelir düzeyi yükseldikçe annenin çocuğa uyguladığı şiddetin azaldığı tespit edilmiştir (Ayan, 2007: 406). Ayrıca Koç'un yaptığı araştırmada, örneklemin şiddete uğrama durumu ailenin ekonomik düzeyi düşük (%31,6) ve ortanın altında (%30,1) olanlarda en yüksek iken; bu oran ailenin ekonomik düzeyi yükseldikçe (%12,5) düştüğü görülmektedir (Koç, 2009:231).

Ailenin ekonomik düzeyinin düşük olması, ailede bir takım problemlerin ortaya çıkmasına ya da var olan problemlerin daha da büyümesine neden olabilir. Ekonomik problemlerin ya da bu durumun neden olduğu diğer sosyal problemlerle başa çıkamayan ebeveynin, özellikle çocuklarıyla daha fazla beraber olan

anneninin böyle bir durumun etkisiyle çocuklarına şiddet uygulaması olasıdır. Ancak ailede şiddete maruz kalmayı sadece ailenin ekonomik düzeyinin düşük olmasıyla açıklamak sınırlı bir yaklaşım olacaktır. Zira ailenin ekonomik düzeyinin düşük olması ile birçok faktör birleşerek ailede şiddet olayının oluşmasına neden olmaktadır. Başka bir deyişle, bu olumsuzluklar kimi zaman ekonomik yetersizliklerin sonucu olarak, kimi zaman da ekonomik yetersizliklere eşlik ederek aile içi şiddeti doğurabilmektedir (Koç, 2009: 232; Ayan, 2007:408-409).

Tablo 8

Okulda şiddet davranışında bulunma durumunun, ailede şiddete uğrama durumu değişkenine bağlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-Kare (Chi-Square) testi sonuçları

Gruplar	Okulda Şiddet Davranışında Bulunma Durumu		Toplam	X ²	sd	p
	Evet	Hayır				
Ailede Şiddete Uğrama	Evet	51 (%38,60)	81 (%61,40)	132 (%100)		
	Hayır	171 (%13,50)	1092 (%86,50)	1263 (%100)	56,2	1 0,000
Toplam		222 (%15,90)	1173 (%84,10)	1395 (%100)		

Tablo 8’de görüldüğü gibi, ailede şiddete uğradığını belirten öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunma oranı (%38,60), ailede şiddete uğramadığını belirten öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunma oranından (%13,50) daha fazladır. Ki-kare tablosuna baktığımızda $p < 0.05$ olduğu için bağımsız değişken olan ailede şiddete uğrama ile okulda şiddet davranışında bulunma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunduğu görülmektedir.

Koç’un yaptığı araştırmada elde ettiği bulgular da araştırmamızı destekler niteliktedir. Ailede şiddete uğradığını belirten öğrencilerin şiddet davranışında bulunma oranı %52,2 iken, ailede şiddete uğramadığını belirten öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunma oranları %21,5’tir.

Araştırma sonuçlarından anlıyoruz ki, ailede öğrenilen şiddet okula yansımaktadır. Genel olarak çocuklarımızı nasıl yetiştirip, öğretirsek çocuklarımız da öyle davranmaktadır. Ailesinde şiddeti görüp öğrenmiş ve bunu artık doğal kabul etmiş bir çocuk, okulda da, ileride iş yerinde ve ailesinde de şiddeti uygulayacaktır. Bunu önlemenin en önemli yolu çocuklarımıza şiddetten uzak sağlıklı bir aile ortamı oluşturmaktır. Unutulmamalıdır ki, çocuklar modelleme yoluyla öğrenir, eğer çocuk ailede iyi ve güzel olanı modellerse; hayatına da bu iyi ve güzel olanı tatbik edecektir.

Tablo 9

Okulda şiddet davranışında bulunma durumunun, annenin alkol kullanma durumu değişkenine bağlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-Kare (Chi-Square) testi sonuçları

Gruplar		Okulda Şiddet Davranışında Bulunma Durumu		Toplam	X ²	sd	p
		Evet	Hayır				
		Annenin Alkol Kullanma Durumu	Evet				
	Hayır	187 (%14,60)	1094 (%85,40)	1281 (%100)	9,406	1	0,002
	Toplam	211 (%15,40)	1160 (%84,60)	1371 (%100)			

Tablo 9’da görüldüğü gibi, annesinin alkol kullandığını belirten öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunma oranı (%26,7), annesi alkol kullanmayan öğrencilerin oranından (%14,6) daha fazladır. Annesinin alkol kullanma durumu ile şiddet davranışında bulunma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2= 9,406$, $sd=1$, $p<0,05$).

Tablo 10

Okulda şiddet davranışında bulunma durumunun, babanın alkol kullanma durumu değişkenine bağlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-Kare (Chi-Square) testi sonuçları

Gruplar		Okulda Şiddet Davranışında Bulunma Durumu		Toplam	X ²	sd	p
		Evet	Hayır				
		Babanın Alkol Kullanma Durumu	Evet				
	Hayır	160 (%14,10)	973 (%85,90)	1133 (%100)	11,83	1	0,001
	Toplam	216 (%15,70)	1167 (%84,30)	1377 (%100)			

Tablo 10’da görüldüğü gibi, babasının alkol kullandığını belirten öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunma oranı (%23,0), babası alkol kullanmayan öğrencilerin oranından (%14,1) daha fazladır. Babasının alkol kullanma durumu ile şiddet davranışında bulunma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2= 11,833$, $sd=1$, $p<0,05$).

Koç’un yaptığı araştırmada, babası alkol kullanan öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunma oranı %38,3 iken, babası alkol kullanmayan öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunma oranı %26,2 olduğunu tespit edilmiştir.

Yörükoğlu konuyla ilgili şu değerlendirmeleri yapmaktadır: Alkol kullanımının en büyük yıkımı aile yaşamında olur. Eşler arası ilişki bozulur, dirlik düzen kalmaz; tartışmalar, kavgalar, ağır suçlamalar, evden ayrılmalar ya da evden kovmalar birbirini izler. Dayak, yaralama, aşağılama, karı koca ilişkisinden saygıyı kaldırır. Evde sürekli gerginlik ve tedirginlik egemen olur. Babanın eve gelişi büyük bir olaydır. Ayık gelecek mi? Evde de içecek mi? Kavga çıkaracak mı? Bizi de dövecek mi? sorularını her gün soran ve korkulu bir bekleyiş içinde yaşayan çocuklarda çeşitli sorunlar belirir. Ne dediğini, ne yaptığını bilmeyen bir babaya karşı acıma ile karışık öfke beslerler. Böyle evlerde büyüyen çocukların yarısı alkolik olmakta, yarısı da davranış bozukluğu göstermektedir (Yörükoğlu, 2000: 193-294). Sonuçta ailede görerek öğrendiği davranışları okulda da sergileyen bir öğrencinin okulda şiddet davranışlarında bulunması olağan olmaktadır.

Tablo 11

Okulda şiddet davranışında bulunma durumu değişkenine göre, saldırganlık ölçeği toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Bağımsız Değişken	Betimsel Değerler			t testi			
	N	$\bar{X}$	ss	t	sd	p	
Okulda şiddet davranışında bulunma durumu	Evet	223	110,66	22,51	11,53	1396	,000
	Hayır	1175	91,01	23,48			

Tablo 11’de görüldüğü gibi, okulda şiddet davranışında bulunan öğrencilerin saldırganlık ölçeği toplam puan ortalaması ($\bar{X}=110,66$), okulda şiddet davranışında bulunmayan öğrencilerin saldırganlık ölçeği toplam puan ortalamasından ($\bar{X}=91,01$) daha yüksektir. T-testi tablosuna baktığımızda $p<0.05$ olduğu için bağımsız değişken olan “okulda şiddet davranışında bulunma” ile “saldırganlık ölçeği toplam puan ortalaması” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buradan hareketle şu değerlendirmeyi yapabiliriz; Örnekleme grubunda okulda şiddet davranışında bulunan öğrencilerin saldırganlık ölçeği toplam puan ortalamaları, okulda şiddet davranışında bulunmayan öğrencilerin saldırganlık ölçeği toplam puan ortalamalarına oranla yükselmektedir.

Tablo 12

Annelerinin tutumlarına göre saldırganlık ölçeği toplam puan ortalaması

Bağımsız Değişken	Saldırganlık Ölçeği Toplam Puan Ortalaması	
Anne Tutum	Koruyucu	96,85
	Otoriter	98,9
	İlgili	92,89
	İlgisiz	111,38

Tablo 12’de görüldüğü gibi, annelerinin tutumlarına göre örnekleme oluşturan öğrencilerin toplam saldırganlık puan ortalamaları farklılık göstermektedir. Annesinin kendisine karşı genel tutumunu “ilgili” olarak belirten öğrenciler 92,89 ortalamayla en düşük toplam saldırganlık puan ortalamasına sahiptir. Annesinin kendisine karşı genel tutumunun “koruyucu” olduğunu belirten öğrenciler 96,85 ortalama ile ikinci sırada yer alırken; 98,9 ortalamayla annesinin kendisine karşı genel tutumunun “otoriter” olduğunu belirten öğrenciler üçüncü sırada yer almaktadır. Annesinin kendisine karşı genel tutumunu “ilgisiz” olarak nitelendiren öğrencilerin 111,38 ile en yüksek saldırganlık ölçeği toplam puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 13
Babalarının Tutumlarına Göre Saldırganlık Ölçeği Toplam Puan Ortalaması

Bağımsız Değişken	Saldırganlık Ölçeği	Toplam Puan Ortalaması
Baba Tutum	Koruyucu	95,8
	Otoriter	98,69
	İlgili	91,58
	İlgisiz	104,15

Tablo 13’de görüldüğü gibi, babalarının tutumlarına göre örnekleme oluşturan öğrencilerin toplam saldırganlık puan ortalamaları farklılık göstermektedir. Babasının kendisine karşı genel tutumunu “ilgili” olarak belirten öğrenciler 91,58 ortalamayla en düşük toplam saldırganlık puan ortalamasına sahiptir. Babasının kendisine karşı genel tutumunun “koruyucu” olduğunu belirten öğrenciler 95,08 ortalama ile ikinci sırada yer alırken; 98,69 ortalamayla babasının kendisine karşı genel tutumunun “otoriter” olduğunu belirten öğrenciler üçüncü sırada yer almaktadır. Babasının kendisine karşı genel tutumunu “ilgisiz” olarak nitelendiren öğrencilerin 104,15 ile en yüksek saldırganlık ölçeği toplam puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

12. ve 13. tabloları karşılaştırdığımızda görüyoruz ki, anne ve babanın tutumu, çocukların davranışları üzerinde oldukça etkilidir. İlgili anne babanın çocuklarında saldırganlık toplam puan ortalaması en düşük olurken, ilgisiz bir anne babanın çocuğunda saldırganlık toplam puan ortalaması en yüksek çıkmaktadır. Nitekim Koç tarafından lise öğrencileri ile yapılan bir araştırmada, anne baba tutumlarının saldırganlık puan ortalaması üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Koç, 2009: 310). Araştırma bulguları göstermiştir ki, sağlıklı aile ortamı çocuğu saldırgan davranışlara yönelmekte, saldırgan davranışlarda okulda şiddet eylemlerine dönüşmektedir.

Tablo 14

Okulda şiddet davranışında bulunma durumu değişkenine göre, ahlakî tutum ölçeği toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Bağımsız Değişken	Betimsel Değerler			t testi			
	N	$\bar{X}$	ss	t	sd	p	
Okulda şiddet davranışında bulunma durumu	Evet	219	121,33	18,13	-7,486	1378	,000
	Hayır	1161	130,39	16,07			

Tablo 14’de görüldüğü gibi, okulda şiddet davranışında bulunduğunu belirten öğrencilerin ahlakî tutum puan ortalaması ($\bar{X}=121,33$), okulda şiddet davranışında bulunmadığını belirten öğrencilerin ahlakî tutum puan ortalamasından ($\bar{X}=130,39$) daha düşüktür. T-testi tablosuna baktığımızda $p<0.05$ olduğu için bağımsız değişken olan “okulda şiddet davranışında bulunma” ile “ahlaki tutum ölçeği toplam puan ortalaması” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buradan hareketle şu değerlendirmeyi yapabiliriz; örneklem grubunda okulda şiddet davranışında bulunan bireylerin, bulunmayanlara oranla ahlaki tutum puan ortalamaları düşmektedir.

Tablo 15

Annelerin tutumlarına göre ahlaki tutum ölçeği toplam puan ortalaması

Bağımsız Değişken	Ahlaki tutum Ölçeği Toplam Puan Ortalaması	
Annenin Tutumu	Koruyucu	130,2
	Otoriter	127,4
	İlgili	129,9
	İlgisiz	111,7

Tablo 15’de örneklemin annelerinin tutumlarına göre ahlakî tutum ölçeği toplam puan ortalamaları verilmiştir. Annelerinin tutumunu “koruyucu” olarak belirtenlerde ahlakî tutum ölçeği toplam puan ortalamasının 130,2; “otoriter” olarak belirtenlerde “127,4; “ilgili” olarak belirtenlerde 129,9; “ilgisiz” olarak belirtenlerde 111,7 olduğu görülmektedir. Buna göre annesi ilgisiz olan öğrencilerin ahlakî tutum ölçeği toplam puan ortalamasının en düşük olduğu görülmektedir.

Şengün tarafından lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin bazı kişisel değişkenler açısından incelemesinin yapıldığı araştırmaya göre, annesinin tutumunu demokratik olarak algılayan lise öğrencilerinin ahlaki tutum ortalaması 276,52 iken annesinin tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin ahlaki olgunluk puan ortalaması 255,58 bulunmuştur (Şengün, 2008: 145-146).

Tablo 16
Babaların tutumlarına göre ahlaki tutum ölçeği toplam puan ortalaması

Bağımsız Değişken	Ahlaki tutum Ölçeği	Toplam Puan Ortalaması
Babanın Tutumu	Koruyucu	131,2
	Otoriter	129,9
	İlgili	129,3
	İlgisiz	121,7

Tablo 16’da örneklemin babalarının tutumlarına göre ahlakî tutum ölçeği toplam puan ortalamaları verilmiştir. Babalarının tutumunu “koruyucu” olarak belirtenlerde ahlakî tutum ölçeği toplam puan ortalamasının 131,2; “otoriter” olarak belirtenlerde “129,9; “ilgili” olarak belirtenlerde 129,3; “ilgisiz” olarak belirtenlerde 121,7 olduğu görülmektedir. Buna göre babası ilgisiz olan öğrencilerin ahlakî tutum ölçeği toplam puan ortalamasının en düşük olduğu görülmektedir.

Şengün’ün gerçekleştirdiği araştırmada da, babasının tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrenciler 273,12 ile en düşük, babasının tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin ahlaki olgunluk puan ortalaması 276,25 ile en yüksek ortalamaya sahiptir (Şengün, 2008:146-147).

Ailede, çocuk ve gençlerin ahlaki tutum düzeylerini etkileyen en önemli faktör anne-baba tutumlarıdır. Anne-babaların çocuğu ihmal etmesi, hor görmesi, hatta psikolojik bakımdan reddetmesi sonucu çocukta kin, düşmanlık ve endişe duyguları gelişebilmektedir. Ya da aşırı sevgi, fedakarlık ve koruyuculukta çocuğu duygusal doyumsuzluğa itmekte ve onun şımarık, bencil ve sorumsuz hale gelmesine yol açabilmektedir. Böyle ailede yetişen çocuklar isyankar, saldırgan, kavgacı, suç işlemeye eğilimli ya da kendine güveni olmayan, başkalarına bağımlı, yaşının gerektirdiği olgunluğa ulaşmamış, çevresine uyumda güçlük çeken, sabırsız, tahammülsüz, başkalarının hakkına saygı göstermeyen ve saldırgan bir insan olmasına neden olmaktadır (Şengün, 2008:149-50; Yörükoğlu, 2000: 144-152).

Buna karşılık anne-babaların çocuğa yeterli sevgi, saygı, hoşgörü, anlayış göstermeleri ve onu ayrı bir kişiliğe sahip bir birey olarak kabul etmeleri sonucu çocuk, kendine saygı ve güven duygusu kazanır, vicdanı olumlu yönde gelişir ve kendisinden beklenen davranışları iyi ve doğru şekilde kontrol etmeyi öğrenir. Böyle ailelerde yetişen çocuklar, insanlarla sevgi, saygı, hoşgörü, anlayış temeline dayalı ilişkiler kurabilen, dengeli, tutarlı, adil dürüst, fedakar, güler

yüzlü ve geleceğe güven ile bakabilen çocuklar olurlar (Yörükoğlu, 2000:152-154; Şengün, 2008:149; Ayan, 2007:124).

Tablo 17

Annenin alkol kullanma durumu değişkenine göre, ahlaki tutum ölçeği toplam puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Bağımsız Değişken		Betimsel Değerler			t testi		
		N	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Annenin alkol kullanma durumu	Evet	89	113,85	18,16	-9,035	1353	,000
	Hayır	1266	130,05	16,22			

Tablo 17’de görüldüğü gibi, annesinin alkol kullandığını belirten öğrencilerin ahlakî tutum puan ortalaması ($\bar{X}=113,85$), annesinin alkol kullanmadığını belirten öğrencilerin ahlakî tutum ortalamasından ($\bar{X}=130,05$) daha düşüktür. T-testi tablosuna baktığımızda $p<0.05$ olduğu için bağımsız değişken olan “annesinin alkol kullanma durumu” ile “ahlaki tutum ölçeği toplam puan ortalaması” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tablo 18

Babanın alkol kullanma durumu değişkenine göre, ahlaki tutum ölçeği toplam puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Bağımsız Değişken		Betimsel Değerler			t testi		
		N	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Babanın alkol kullanma durumu	Evet	242	122,71	17,55	-6,569	1360	,000
	Hayır	1120	130,39	16,26			

Tablo 18’de görüldüğü gibi, babasının alkol kullandığını belirten öğrencilerin ahlakî tutum ortalaması ($\bar{X}=122,71$), babasının alkol kullanmadığını belirten öğrencilerin ahlakî tutum ortalamasından ($\bar{X}=130,39$) daha düşüktür. T-testi tablosuna baktığımızda $p<0.05$ olduğu için bağımsız değişken olan “babasının alkol kullanma durumu” ile “ahlaki tutum ölçeği toplam puan ortalaması” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Anne-babası alkol kullanan gencin kendisinin de alkol kullanma olasılığı büyüktür. Nitekim, Buğdaycı tarafından Sakarya Üniversitesi öğrencileri arasında gerçekleştirilen “Üniversite Öğrencilerinin Sigara Alkol ve Madde Kullanımı ve Madde Kullanımını Etkileyen Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Süreçler” adlı yüksek lisans tezinde, annesi alkol kullanan öğrencilerin %87,9’unun alkol kullandığı, babası alkol kullanan öğrencilerin %59,9’unun da alkol kullandığı tespit edilmiştir (Buğdaycı, 2008: 128-129).

17. ve 18. tabloları birlikte değerlendirdiğimizde, anne-babanın alkol kullanıma bağlı olarak öğrencilerin ahlaki tutum ortalamaları düşmektedir. Okulda şiddet eylemlerinde bulunan öğrencilere baktığımızda bu tip öğrencilerin ahlaki tutum ortalamalarının, diğerlerine/okulda şiddet eyleminde bulunmayan öğrencilere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Nitekim araştırma sonuçları da bu durumu desteklemektedir. Dolayısıyla ailede alkol kullanımı, öğrencinin ahlaki tutum ortalamasını düşürmekte, düşük ahlaki tutum ortalaması da okulda şiddete neden olan etmenler arasında yer almaktadır. Aileler bu durumun bilincinde olmalı ve yaptıkları olumsuz tutum ve davranışların sadece kendilerine zararı olduğu düşüncesine kapılmamalıdır. Bu tür olumsuz davranışların asıl zararı canlarından bile çok sevdiklerini belirttikleri yavrularına olmaktadır. Ve bu zararlar da çocuklarının hayatında kapanması çok zor olan yaralar oluşturmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmamızda ortaya çıkan tespitleri maddeleyerek değerlendirdiğimizde karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır;

1. Ailede şiddete uğrayan çocukların, uğramayanlara oranla; okulda daha fazla şiddet eyleminde bulunduğu,
2. Anne ve babaları alkol kullanan çocukların, kullanmayanlara oranla okulda daha fazla şiddet eyleminde bulunduğu,
3. Anne ve babasının genel tutumunun kendisine karşı ilgisiz olduğunu belirten öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin diğerlerine oranla daha yüksek olduğu,
4. Okulda şiddet davranışında bulunan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin, okulda şiddet davranışında bulunmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu,
5. Anne ve babasının genel tutumunun kendisine karşı ilgisiz olduğunu belirten öğrencilerin ahlaki tutum düzeylerinin diğerlerine oranla daha düşük olduğu,
6. Anne ve babasının alkol kullandığını belirten öğrencilerin, ahlaki tutum düzeylerinin diğerlerine oranla daha düşük olduğu,
7. Okulda şiddet davranışında bulunduğunu belirten öğrencilerin ahlaki tutum düzeylerinin, okulda şiddet davranışında bulunmadığını belirten öğrencilerin ahlaki tutum düzeylerinden daha düşük olduğu,

8. Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile ahlaki tutum düzeyleri arasında negatif korelasyonun bulunduğu,
9. Okulda öğrencileri şiddet eyleminde bulunmayı engelleyen en önemli faktörün sağlıklı bir aile ortamı ve ailede aldıkları ahlaki ve kültürel terbiye olduğu tespit edilmiştir.

Ailede şiddet gören çocuklar okulda şiddet uygulamaktadır. Çocuğun yetiştiği aile ortamında anne-babalarının çocuğa karşı davranışları ve ahlaki tutumları çocuğu çok ciddi şekilde etkilemektedir. Çocuğun saldırganlığı, ahlaki tutum ve davranışları aile yapısına göre şekillenmektedir. Çocuğun saldırganlığı ve ahlaki tutumları da okuldaki şiddet davranışlarına yön vermektedir. Aileler bu durumun bilincinde olmalı ve bu gerçeklere göre hareket etmelidir. Anne-babalar, sağlıklı aile ortamının çocuk ve toplumun geleceği için ne denli önemli olduğunun farkına varmalı, sağlıklı aile ortamının oluşması için ellerinden gelen çabayı sarf etmelidir.

Aileyi “bireyin en yakın olduğu ve toplumsallaşma süreci içinde birey üzerinde en etkili toplumsal grup” olarak tanımlayabiliriz. Çocuk, ilk ve en yakın çevresi olan aileden oldukça yoğun bir biçimde etkilenir. Aile ortamı fiziksel, psikolojik gereksinimlerin yanında, çocuk için vazgeçilmez olan güvenlik ve sevgi gereksinimlerini de karşılar. Bu da çocuğun suça yönelmesini engeller.

Yaptığımız araştırma bulgularına göre okuldaki şiddet eylemlerinin en önemli nedenlerinden birisi “ailede yeterli eğitimin verilmemesi ve ailede şiddete şahit olma” olduğu ortaya çıkmıştır. Aile toplumun temeli olduğu gibi, okullarda sağlıklı bir eğitim sisteminin uygulanabilmesi, huzurlu bir sınıf ortamının sağlanabilmesi için de kritik bir role sahiptir. Çünkü çocuk, modelleme yoluyla evde öğrendiklerini okula taşıyacaktır. Evde sevgi, saygı, anlayış, hoşgörü ve merhamet temelli bir iletişim ve etkileşim ortamı varsa çocuk bunu, okula ve sınıf ortamına da taşıyacaktır. Ancak bu durumun tersi de geçerlidir. Çocuk evde gördüğü olumsuzlukları da okul ve sınıf ortamına taşıyacaktır. Bu açıdan bakıldığında sağlıklı bir eğitim-öğretim ortamı sağlıklı bir aile ortamından geçmektedir.

Okullarda meydana gelen şiddet olaylarının engellenmesinde anne-babalar çocuklarıyla olumlu bir iletişim kurabilmeli, onlara yeterli düzeyde eğitim verebilmeli, onlara karşı ilgisiz tutum ve davranışlardan sakınmalıdır. Çocukların sadece bir takım beşeri ihtiyaçlarını karşılamakla gerçek manada anne-baba olunamamaktadır. Çocuğun ruhu doyurulmadıkça, ona sorumluluk duygusu kazandırılmadıkça, onunla yakından ilgilenilmedikçe, ona sağlıklı bir kişilik

kazandırmadıkça gerçek manada anne-baba olunmamaktadır. Aşağılanarak büyüyen ve kendi özbenliğinden utanan çocuk da diğerlerini aşağılayarak kendi utancını saklamaya çalışır. Böylesi bir çocuğun çevresiyle iletişimde şiddet ve saldırganlık öğeleri içeren davranışlarda bulunması gayet doğaldır.

Anne-babaların eğitilmesi, anne-baba okulu programlarının oluşturulması ve öğrencilerin evde uygun çalışma ortamlarına sahip olması konusunda ailelere gerekli rehberliğin verilmesi çok önemlidir. Bu konuda, eğitim yöneticilerinin üzerlerine düşen ciddi sorumlulukları vardır. Örneğin, okullarda aileler için uzmanlar tarafından anne-baba eğitim programları düzenlenerek ailelerin çocuklarıyla iletişimlerini geliştirmelerine ve onları sağlıklı birer toplum üyesi olarak yetiştirmelerine yardımcı olacak bilgiler verilmelidir. Ayrıca sosyo-ekonomik durumu iyi olmayan çocukların ailelerine çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından maddi destek verilmelidir. Her öğrencinin eğitim ve öğretimine sağlıklı şekilde devam edebilmesi için asgari şartların oluşturulmasına öncelik verilmelidir.

Yaptığımız araştırma bulgularına göre, okullarda meydana gelen şiddet olaylarının nedenleri arasında “kötü arkadaşlar ve çevrenin olumsuz etkileri” ilk sıralarda yer almaktadır. Bu konuda direk olarak aile ortamıyla ve anne-babanın rehberliğiyle ilgilidir. Suç işlemede çevrenin ve özellikle de arkadaş çevresinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Çünkü çocuğun, özellikle de gencin arkadaşlarını modellediği bilinmektedir. Çevreyle iyi iletişim kuramayan çocuklarla, otoriteye baş kaldırma eğilimi gösteren çocuklar belirli bir arkadaş grubuna katılmakta, bu grup sosyal kabul görme ve bir statü sahibi olabilmek için grup dayanışmasına yönelmektedir. Bu beraberlik zaman içerisinde ergenlik çağının özelliklerinin de etkisiyle bir suçluluk çetesine dönüşebilmektedir. Suç işleyen çocukların arkadaşları arasında suçlu ve alkol kullananların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Ergenlik döneminin kendini arama, kurulu düzene baş kaldırma, çelişkiler ve belirsizlikler içinde bulunma şeklinde özetlenebilecek bazı özellikleri, gençte onu destekleyecek, değerlerini paylaşabilecek bir arkadaş grubu özlem ve ihtiyacını doğurmaktadır. Katıldığı grupta suçluların oluşu onu da suça sürükleyebilmektedir. Bu konuda özellikle aile ve okul çok dikkatli olmalıdır.

Çocuğa şahsiyetli, terbiyeli görgülü insanlarla arkadaşlık kurması telkin edilmelidir. İyi arkadaşlarla ilişkisi olan çocuğun karakteri ve davranışları olumlu yönde gelişir. Kendine güveni artar. Mensup olduğu toplumla intibakı da kolay olur. Eğer insan karaktersiz, asi ve çete diye tabir edilen grupla arkadaşlık kurmuşsa ve o gruptan da uzaklaşamıyorsa, başına çok ciddi sıkıntılar gelebilir. Bu duruma karşı anne-babalar ve öğretmenler çok dikkatli olmalıdırlar.

Eğitim-öğretim sürecinde ulaşılması hedeflenen noktalardan biri de öğrencilerin bilişsel, kişilik, moral ve ahlak gelişimlerine olumlu yönde etkide bulunmaktır. şüphesiz bu etki okullardaki şiddet olgusuna mani olabilme adına yapılacak en önemli ekinliktir. Hızla değişen ve gelişen dünyaya baktığımızda, insanı insan yapan hoşgörü, sevgi, saygı gibi kavram ve değerlerin içlerinin boşaltıldığını söz konusu değerlerin, her geçen gün giderek artan bir oranda erozyona uğradığını rahatlıkla görebiliriz. Bu erozyon beraberinde şiddet ve benzeri istenmeyen davranış biçimlerini getirmektedir. Bu nedenle aile ve okuldan başlamak üzere toplumun her kurumu, şiddetin önlenmesi ve toplumsal huzurun sağlanması konusunda milli ve manevi değerlerin, ahlak ve karakter eğitiminin sahip olduğu kritik rolün bilincinde olmalı ve bu konuda gerekeni yapmalıdır.

Kültürümüze baktığımızda dikkat çeken en önemli hususlardan birisi sevgi, saygı, hoşgörü, kardeşlik ve yardımseverlik gibi ahlaki değerlerin ön plana çıkmasıdır. Sahip olduğumuz milli ve manevi değerler bize şiddeti, kavgayı, acımasızlığı değil; hoşgörüyü, bağışlamayı ve merhametli olmayı telkin etmektedir. Kendi kültürümüzden süzölüp gelen bu değgerlere sahip çıktığımız oranda toplumda, okulda, iş hayatında kısacası her yerde huzur ve mutluluğun bulunacağı gayet açıktır. Ancak bu değerlerden uzaklaştığımız oranda da huzur ve sükûnetten uzaklaşıp, kargaşa ve mutsuzluğa doğru sürükleneceğimiz de kesindir.

Bu açıdan bakıldığında, kendi ayakları üzerinde duramayan bireyin ve kendi kültürel değerlerinden hareket edemeyen bir eğitim sisteminin başarılı olması mümkün değildir. şiddet kültürünü üretilen başta ABD olmak üzere Batının bu olumsuz değerlerine karşı gerek ailede gerekse de okulda milli ve manevi değerleri geliştirmek gerekmektedir. Bu bağlamda, eğitimde milli ve manevi değerlerin rolünün artırılması konusunda çalışmalar yapmak ciddi önem arz etmektedir. Diğer taraftan var olan kültürel değerlerin her kuşakta yeniden üretilmesi ve yeni nesle aktarılması gerekmektedir. Bu noktada kültürümüzde önemli yeri olan yardımlaşma, dayanışma, doğruluk, dürüstlük, fedakârlık, çalışkanlık, affetme gibi erdemlere vurgu yaparak bu değerlerin geliştirilmesi sağlanmalıdır. Tüm bu önerilerin sağlıklı şekilde hayata geçirilebilmesinin temelinde sağlıklı bir aile ortamının yattığı kesinlikle unutulmamalıdır. Sağlıklı, huzur dolu bir aile ortamında yetişen öğrencilerin gittiği okullarda, sağlıklı ve huzur dolu bir eğitim-öğretim ortamı oluşacaktır. Böyle bir ortamda eğitim alan öğrencilerde kendisine, ailesine ve ülkesine faydalı birer fert olarak yetişecek ve hizmet edecektir.

Kaynakça

- Ada, Ş. (2007). Suçlu çocukların Türkiye profili, A. Solak (Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu içinde* (ss. 297-319) Ankara: Hegem Yayınları.
- Akkök, F. (2006). Ailelerin eğitim sürecine katılımı, Y. Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde rehberlik içinde* (ss. 257-264) Ankara: Nobel Yayınları.
- Aktaş, A.M. (2006). *Aile içi şiddet*. Ankara: Elma Yayınları.
- Anderson, C.A., & Bushman, B.J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53, 27-51.
- Andreou E., (1995). Bully/victim problems and their association with coping behaviour in conflictual peer interactions among school-age children. *Educational Psychology*. 21, 59.-67.
- Arı, Ramazan.(2005). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aslantürk, Z., & Amman, M.T.(2001). *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., & Hilgard, E.R.(2002). *Psikolojiye giriş (2. Basım)*. (çev. Y. Alogan). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Ayan, S. (2007). *Aile içinde çocuğa yönelik şiddet (Sivas İlköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerine bir inceleme)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, M.Z. (2005). *Ailede çocuğun ahlak eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve öğrenme* (6. basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Baron, R.A, & Neuman, J.H. (1996). Workplace violence and workplace aggression: Evidence on their relative frequency and potential causes. *Aggressive Behavior*, 22(3), 161-173.
- Barling, J., & Michelle, P. (1993). *Interactional, formal and distributive justice in the workplace: An exploratory study*. *The Journal of Psychology*, 127(6), 649-656.
- Benbenisthy, R., & Astor, R. A.. (2005). *School violence in context: Culture, Neighbourhood, family, school and gender*. New York: Oxford University Pres.
- Bender W.N., & McLaughlin P.J. (1997). Weapons violence in school ; Stragies for teachers confronting violence and hostage situations. *Intervention in School and Clinic*. 32, 211-216.
- Bilgin, A. (2008). *Okullarda şiddeti önlemede bir yöntem çatışma çözme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

- Bilgin, B. (2000). *İslam ve çocuk*. Ankara: DİB Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (2000). *Ailede ve okulda eğitim sorunları*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Broussard C.D., & Northup J. (1995). An approach to functional assesment and analysis of disruptive behaviour in general education classrooms, *School Psychology Quarterly*. 10, 151-164.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji sözlüğü* (2. basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buğdaycı, G. (2008). *Üniversite öğrencilerinin sigara alkol ve madde kullanımını etkileyen sosyal kültürel ve ekonomik süreçler*. Yüksek lisans tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Buluç, B. (2006). *Okullarda suç ve şiddet*, Ş. Şule Erçetin (Ed.), *Eğitim ve şiddet/ okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu* içinde (ss. 1-12). Ankara: Hegem Yayınları.
- Cengiz, M. (2008). *Çocukların aile içi şiddete uğramasına neden olan sosyo-ekonomik faktörler*, Yüksek lisans tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cevher, D.M. (2007). Suça sürüklenen çocuklar, Adem Solak(Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu*, içinde (ss. 19-35.) Ankara: Hegem Yayınları.
- Coid, J.; Yang, M., & Roberts, A. (2006) Violence and psychiatric morbidity in a national household population- A report from the biritish household survey. *Am J Epidemiol*, 164, 1199-1208.
- Coid J. W. (2002). Personality disorders in prisoners and their motivation for dangerous and disruptive behaviour. *Crim Behav Ment Health*, 12, 209-226.
- Colvin, G.; Kamenui, E. J., & Sugai, G.(1993). Reconceptualizing behaviour management and schoolwide discipline in general education. *Education and Treatment of Children*. 16, 361-381.
- Costenbader, V. K., & Markson, S. (1994). School suspension: A survey of current policies and practices. *NASSP Bulletin*, 78, 103-107.
- Çağdaş, A. (2006). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Çakmaklı, K. (1991). *Aileler için sosyal hizmet*. İstanbul: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Çamdibi, H.M. (2003). *Din eğitiminde insan ve hayat*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Çamdibi, H.M. (2000). *Eğitim ve ilkeleri ve rehberlik*. İstanbul: İletiy Yayınları.
- Çınar, İ. (2007). Okullarda şiddet: Dağın iki yamacını görebilmek, Adem Solak (Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu* içinde (ss. 1-18). Ankara: Nobel Yayınları.

- Dodge, K.A., & Coie, J.D. (1987). Social information-processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1146-1158.
- Dodurgalı, A. (2000). *Eğitim sosyolojisi*. İstanbul: İ.F.A.V. Yayınları.
- Edmunds, G., & Kendrick D.C. (1980). *The measurement of human aggression*. New York: Ellis Horwood Limited.
- Enron, L.D. (1982). Parent-children interaction, television violence and aggression of children. *American Psychologist*, 37, 197-211.
- Ersanlı, E. (2007). Çocuğun davranışlarının biçimlenmesinde rol model davranışlarının etkisi, Adem Solak (Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu* içinde (ss. 321-327). Ankara: Hegem Yayınları.
- Ersevım, İ. (1997). *Freud ve psikanalizin temel ilkeleri*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Erten, Y., & Ardalı, C. (1996). Saldırganlık, şiddet ve terörün psikososyal yapıları. *Cogito (Şiddet Özel Sayısı)*, 6-7, 143-164.
- Ertuğrul, H. (2005). *Ailede ve okulda çocuk eğitimi*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri*. (2. basım). İstanbul: Payel Yayınları.
- Güney, S. (2008). *Davranış bilimleri*. (4. basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Haris, J. (1980). *Violence and responsibility*. London: Routledge&Kegan Paul.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mukrim el-Mısri. (1994). *Lisanü'l-Arab*. Beyrut 1414/1994, c. III.
- İçli, T. (2007). Suçlu çocukların Türkiye profili, Adem Solak(Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu* içinde (ss. 329-351). Ankara: Hegem Yayınları.
- İpek, C. (2007). Okullarda şiddet bağlamında ilköğretim programına konan medya okur-yazarlığı dersi, Adem Solak(Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu*, içinde, (ss. 235 – 262) Ankara: Hegem Yayınları.
- Kılıçcı, Y. (2006). 6-15 yaş öğrencilerinin gelişimsel güçleri ve kişilik gelişimini kolaylaştırma, Yıldız Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde rehberlik*, içinde (ss. 17-50). Ankara: Nobel Yayınları.
- Koç, B. (2009). *Okullarda şiddet (Lise öğrencilerinde şiddet saldırganlık ve dindarlık ilişkisi)*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Koç, B. (2009). *Benlik ve din*. İstanbul: Dem Yayınları.

- Koç, B. (2008). Çocuğun dini gelişiminde rol model olarak anne ve baba. *Dini Araştırmalar*, 11(31), 259-282.
- Koç, B. (2008). Narsist kişilik özellikleri ve Kur'an'daki izdüşümleri. *Tabula Rasa/ Felsefe Teoloji*, 21-22, 97-120.
- Koç, Bozkurt. (2007). Psiko-Sosyal Yönleriyle Ölümsüzlük Arzusu. *EKEV Akademi Dergisi*, 30, 51-64.
- Köknel, Ö. (2002). *Bireysel ve toplumsal şiddet* (2. basım). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Krish, S.J. (2006). *Children, adolescents and media violence: A critical look at the research*. London: Sage Publication,.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik psikolojisi* (7. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- MEB, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2006). *Eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi ve azaltılması strateji ve eylem planı (2006-2011+)*. Ankara.
- McCann, J.T. (2001). *Threats in schools: A practical guide for managing violence*. New York: The Haworth Press.
- Mcguire, M. T., & Troisi, T. (1989). *Comprehensive textbook of psychiatry*. Baltimore.
- Nazlı, S. (2001). *Aile danışmanlığı* (2. basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Olwes D. (1979). Stability of aggressive reaction patterns in males: A review. *Psychological Bulletin*, 86, 852-875.
- Öğülmüş, S. (2006). Okulda şiddet üzerine. *Gönüllü Eğitim/Eğitim Bilim ve Kültür Dergisi*, 2, 5
- Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan örgütsel adaletin bireylerarası saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 77-96.
- Özer, M.A.(Komisyon Bşk.). (2008). *Şiddeti önleme ve azaltma eylem planı*. İstanbul: İstanbul Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkan, Y. M. (2008). *Aile içinde çocuğa yönelik şiddet: Muğla/Milas Uğurlu öz-bilim dershanesi oks öğrencileri örneği*. Yüksek lisans tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özpolat, V., & Bayındır, N. (2007). Vaka sorgulama tekniği ile okulda fiziksel ceza ve çocuk saldırganlığı, Adem Solak (Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu*, içinde (ss. 37-54). Ankara: Hegem Yayınları.
- Öztürk, M. (2007). *Çocuk psikiyatrisi*. İstanbul: Uçurtma Yayınları.

- Pehlivan, M. (2008). *İstanbul ili Kadıköy İlçesi liselerindeki okul içi şiddet algısı ve şiddete karşı alınan önlemler ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı tanımı türleri ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(2), 531-562.
- Polat, Oğuz. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sabah Gazetesi, 17.04.2009.
- Sağlam, Ö. (2009). *Orta öğretim kurumlarında yaşanan şiddet olgusu; Ankara Sincan örneğinde öğrencilerin eğitim önceliklerinin şiddet eğilimleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış siktora Tezi, Ankara: Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Salk, L. (2002). *Çocuğum duygusal sorunlar* (çev. E. Onur). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Saygılı, S. (2006). *Ruhen ve bedenen sağlıklı çocuk yetiştirmek*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Seyhan, K., & Bahar, İ. (2006). Çocuk suçluluğu, Ş. Şule Erçetin (Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu: Çocuk ve suç*, içinde (ss. 1-43). Ankara: Hegem Yayınları.
- Skrapec, C.A. (2003). Aggression: Biological theories, Eric W. Hickey (Ed.), *Encyclopedia of Murder & Violent Crime*, içinde (ss. 1-30). California: Sage Publications, Inc.
- Sprinthall R.C., & Sprinthall, N.A. (1977). *Educational psychology*. California: Addison-Wesley Publishing Company.
- Şengün, M. (2008). *Lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin bazı kişisel değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Tükçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu. (2009). *Okul ve okul çevresi güvenliği, İstanbul Kent Güvenliği Projesi 3. Çalıştay*.
- Uysal, A. (2003). *Şiddet karşıtı programlı eğitimin öğrencilerin çatışma çözümleri, şiddet eğilimleri ve davranışlarına yansımaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Vatan Gazetesi, 30 Mart 2007.
- Yavuzer, H. (2007). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğumuzun ilk altı yılı* (22. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ahmet Avcı

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk ve suç* (10.basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2006). *Çocuk psikolojisi* (29. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (2006). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları .

Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik çağı, ruh sağlığı ve sorunları* (11. basım). İstanbul: Özgür Yayınları.

The Influence of Family Configuration and Ambience to Violence in Schools

Ahmet Avci*

Abstract-Violence in schools has disquieted highly nowadays. Violence events in schools are both hindering education processes and endangering students. There must be a big struggle with the violence events in schools for children's healthy development and also for good and efficient education. One of the most important reasons of the violence in schools is deterioration in family configuration and violence in the family. Children follow their parents and in schools they do what they see in the family. Therefore, both knowing family configuration ambience well and forming a healthy family atmosphere for the children are very important to prevent the violence in schools. In order to protect children from the violence, making parents conscious of this problem will play a crucial role in preventing the violence. Preventing the violence which is experienced in every areas of the social structure will be provided only with the findings obtained in the light of scientific data.

In this research, we examine the influence of family configuration and ambience to the violence in schools. The sampling of our research includes 1410 randomly selected students who continue their high school education in the academic year of 2009-2010 at public schools appertain to the Ministry of Education in Küçükçekmece district of İstanbul. The data obtained have been reviewed

---

*Dr., Fayda Akademi Danışmanlık ve Organizasyon.

Address for Correspondence-Kavacık Mh. Okul Cd. No:7 D:6-7 Beykoz - İstanbul / Turkey
E-mail: ahmetavci7@gmail.com

in the light of the analysis conducted through Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) program. In the analysis of the data and testing the hypothesis frequency (f) and percent (%), variance analysis (ANOVA – F test), t-test, correlation; and in the multiple comparison tests chi-square have been utilized.

According to the findings of our research, the most important reason of violence in school is inadequate education in the family and witnessing violence in the family. The family is the base of society and it has a critical role in applying healthy education in school and preparing a peaceful atmosphere in the class as well. Because the child will bring what he has learned at home to the school. If the child has a caring, affectionate, gentle, merciful environment at home, he'll reflect it to the school and class environment. However, quite the opposite can happen. The child will reflect all the negativity at home to the school and class environment. From this point of view, a healthy education atmosphere is only possible with a healthy family life.

The children who are behaved harshly at home commit violence at school. The parents' behaviour towards the child and their moral attitude affect the child deeply. The child's aggression, moral attitude and manner is shaped by his family. The child's aggression and moral attitude also determine his aggression in the school. The parents must be aware of this situation and behave according to these realities. The parents must be aware of the importance of a healthy family life for the child and the society and do their bests to create a healthy family life.

Keywords- Violence and aggression in the school, Violence in the family, Education parents attitude, Morals and character education.